

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ПСИХОЛІНГВІСТИКА

Для напрямку 6.020303 Філологія* Мова і література (російська)

Автор: Садова Г.Ю.
кандидат філологічних наук,
доцент

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії філологічного факультету від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні вченої ради філологічного факультету від «28» серпня 2017 р.

Миколаїв 2017

ЗМІСТ НМК

1. Титульна сторінка;
2. Зміст НМК
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності;
4. Навчальна програма дисципліни;
5. Робоча навчальна програма дисципліни;
6. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів;
7. Конспект лекцій з дисципліни;
8. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт;
9. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять;
10. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, завдання для заліків.
11. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети;
12. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;

Витяг із ОПШ

Психолінгвістика – одна з профілюючих дисциплін предметного блоку, що готує студентів до професійної діяльності вчителя російської мови.

Психолінгвістика – це наука, предмет якої – процес навчання мови, її практичного використання. Перед нею ставляться завдання навчити студентів обґрунтовано визначати цілі, зміст і способи навчання російській мові з урахуванням специфіки мови як засобу спілкування, психолого-педагогічних закономірностей процесу навчання, соціальних потреб суспільства.

Психолінгвістика допоможе студентам зрозуміти закономірності формування в учнів умінь і навичок в галузі мови, засвоєння систем наукових понять з граматики і по інших розділах науки про мову.

Витяг із ОКХ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки бакалавра студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвинутою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку; володіє знаннями з основних напрямків, закономірностей, змісту і форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів.

II. Фахові: орієнтується в наукових парадигмах загального та прикладного мовознавства; застосовує знання мови на практиці, користується мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; знає теорії виникнення мови (філогенез) та процесу становлення і розвитку мовлення окремого індивіда; володіє всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу знань з фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства; має сформовані уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; уміє застосовувати сучасні наукові методи лінгвістичних, зокрема соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лексикографічних, семантичних, когнітивних досліджень; володіє навичками планування та проведення лінгвістичного експерименту; має сформовані уміння аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; засвоїв інформацію про зміст, проблеми й методи сучасної психолінгвістики

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОЛІНГВІСТИКА

ОКР «бакалавр»

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки

Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія* Мова і література (російська)

Факультет: філологічний

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Садова Ганна Юріївна, доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри
загальної та прикладної лінгвістики _____ (Коч Н. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 1
Голова навчально-методичної комісії _____ (Мхитарян О. Д.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 12
Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Психолінгвістика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.020303 Філологія* Мова і література (російська).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вербальна організація та вербальна поведінка людини.

Міждисциплінарні зв'язки: лінгвістика, лінгвістика тексту, психологія, логопедія та дефектологія, етнолінгвістика, соціолінгвістика, філософія мови та лінгвістична методологія.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання дисципліни «Психолінгвістика» є формування умінь аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; засвоєння інформації про зміст, проблеми і методи сучасної психолінгвістики; теорію мовленнєвої діяльності, її структуру та механізми; поняття філогенезу мови та онтогенезу мовлення.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психолінгвістика» є:

1. Ознайомитися з предметом «Психолінгвістика», його структурою; періодизацією становлення та розвитку.

2. Визначити мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.

3. Розглянути теорії виникнення мови (філогенез); процес становлення і розвитку мовлення окремого індивіда (онтогенез).

4. Усвідомити психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення.

5. Проаналізувати текст як об'єкт психолінгвістики. Ознайомитися з поняттям «інтерпретація тексту».

6. Аналізувати мовленнєву діяльність в соціокультурно-мовленнєвому контексті.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки бакалавра студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвинутою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку; володіє знаннями з основних напрямків, закономірностей, змісту і форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів.

II. Фахові: орієнтується в наукових парадигмах загального та прикладного мовознавства; застосовує знання мови на практиці, користується мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; знає теорії виникнення мови (філогенез) та процесу становлення і розвитку мовлення окремого індивіда; володіє всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу знань з фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства; має сформовані уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність,

зумовлену комунікативною метою; уміє застосовувати сучасні наукові методи лінгвістичних, зокрема соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лексикографічних, семантичних, когнітивних досліджень; володіє навичками планування та проведення лінгвістичного експерименту; має сформовані уміння аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; засвоїв інформацію про зміст, проблеми й методи сучасної психолінгвістики;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Психолінгвістика – дослідження розвитку й застосування мовленнєвої здатності як психічного феномена

Тема 1. Предмет психолінгвістики, причини виникнення, галузева приналежність. Історія зародження та розвитку психолінгвістики. Історія зародження та розвитку психолінгвістики. Прикладні аспекти психолінгвістики.

Тема 2. Експериментальна психолінгвістика. Основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики.

Тема 3 . Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу. Мовна здібність: структура, зміст. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми. Моделі мовленнєвої діяльності.

Кредит 2. Філогенез та онтогенез мови.

Тема 1. Філогенез мови. Теорія виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків. Створення мови силою людського розуму.

Тема 2. Онтогенез мовлення. Передумови виникнення потреби у спілкуванні. Особливості дитячого мовлення. Ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини. «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.

Кредит 3. Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті.

Тема 1. Проблеми двомовності та культура. Розвиток «двомовної дитини». Ранній розвиток нерідної мови як проблема навчання операцій зі знаками.

Тема 2. Поняття тексту у лінгвістиці та психолінгвістиці. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість). Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.

Тема 3 . Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті. Сприйняття мовлення. Розуміння мовлення як мисленнєво-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення. Породження мовленнєвого висловлювання.

Тема 4. Психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення. Мислення і мова. Теорія ментальної мови у вітчизняній та світовій науці. Проблеми внутрішнього мовлення. Дуальна організація роботи головного мозку.

4. Рекомендована література

Базова

1. Белянин В. П. Психолінгвістика: Учебник / В. П. Белянин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 232 с.

2. Выготский Л. Мышление и речь / Л. Выготский. – М. : Лабиринт, 1996. – 416 с.

3. Горелов И. Н., Седых К. Ф. Основы психолингвистики / И. Горелов, К. Седых. – М. : Лабиринт, 2004. – 316 с.
4. Жинкин Н. Речь как проводник информации / Н. Жинкин. – М. : Наука, 1982. – 160 с.
5. Залевская А. А. Введение в психолингвистику / А. Зимняя. – М. : Лабиринт, 1999. – 160 с.
6. Зимняя И. Лингвопсихология речевой деятельности / И. Зимняя. – Москва-Воронеж, 2001. – 432 с.
7. Ковшиков В. А. Психолингвистика. Теория речевой деятельности / В. А. Ковшиков, В. П. Глухов. – М. : АСТ : Астрель, 2007. – 318 с.
8. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. Леонтьев. – 3-е изд. – М. : Наука, 2003. – 287 с.
9. Настин И. В. Психолингвистика / И. Настин. – М. : Московский психологический социальный институт, 2007. – 180 с.
10. Уланович О. И. Психолингвистика: учеб. пособие / О. И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.
11. Шахнарович А. М. Проблемы психолингвистики / А. Шахнарович. – М. : Наука, 1987. – 237 с.

Додаткова

1. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пособие / Сост. Л. Н. Чурилина. – 2-е изд., испр. – М. : Флинта : Наука, 2007. – 416 с.
2. Алефиренко Н. С. Современные проблемы науки о языке: Учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 416 с.
3. Бадмаев Б. Ц., Малышев А. А. Психология обучения речевому мастерству / Б. Ц. Бадмаев. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – 224 с.
4. Басова Н. Педагогика и практическая психология / Н. Басова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 416 с.
5. Бацевич Ф. С. Атмосфера спілкування: спроба психолінгвістичного дослідження / Флорія Бацевич // Мовознавство. – 2002. – №№ 4 – 5.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
7. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів / А. О. Білецький. – К. : «АртЕк», 1996. – 224 с.
8. Богоявленский Д. Н., Менчинская Н. А. Психология усвоения знаний в школе / Д. Богоявленский, Н. Менчинская. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1959. – 298 с.
9. Бондаренко О. Ф. Факторний аналіз психолінгвістичних особливостей висловлювання у психотерапії / О. Бондаренко // Мовознавство. – 1991. – № 4.
10. Брудный А. Понимание как философско-психологическая проблема / А. Брудный. // Вопросы философии. – 1975. – № 10. – С. 109 – 117.
11. Брунер Дж. Процесс обучения: Пер. с англ. / Дж. Брунер. – М. : Просвещение, 1962. – 124 с.
12. Будагов Р. Человек и его язык / Р. Будагов. – М. : Просвещение, 1976. – 247 с.
13. Бухтиярова С. Психолінгвістическіе і психологіческіе основи усвоєння личностно орієнтованої лексики / С. Бухтиярова // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – С. 61 – 64.

14. Ваганев А. Г. Мифологическое мышление в создании современного человека / А. Ваганев // Мир психологии. – 2003. – № 3. – С. 62
15. Винославская О. В., Андрейченко Н. Г. Развитие практической компоненты коммуникативной компетентности студентов технических университетов / О. Винославская, Н. Андрейченко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 12. – С. 65 – 69.
16. Вікова психологія / за ред. Г.С. Костюка. – К. : Рад. шк., 1976. – 269 с.
17. Власова О. І. Педагогічна психологія: Навчальний посібник / О. І. Власова – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
18. Вопросы психологии познавательной деятельности школьников и студентов. – М. : Наука, 1988. – 216 с.
19. Выготский Л. Педагогическая психология / Л. Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – 479 с.
20. Гавриш Н. Развитие мовленнєвої творчості в дошкільному віці / Н. Гавриш. – Донецьк : ТОВ «Либідь», 2001. – 218 с.
21. Гальперин И. Р. Информативность единиц языка / И. Р. Гальперин. – Москва : Высшая школа, 1974. – 175 с.
22. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Основы речевой коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. проф. О. Я. Гойхмана. – М. : ИНФРА. – 272 с.
23. Григорьева В. Н., Даулетова В. В. В конфликте может выиграть каждый / В. Григорьева, В. Даулетова // Библиотека. – 2003. – № 12. – С. 64
24. Гришенин В. Организация информации в тексте / В. Гришенин // Научная речь. Лингводидактические аспекты описания и преподавания : Сб. научн. трудов. – М. : Изд-во ун-та дружбы народов, 1988. – С. 4 – 13.
25. Гумбольдт В. Избранные труды по общему языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт. – М. : Знание, 1984. – 70 с.
26. Дубравська Д. М. Основи психології: Навчальний посібник / Д. Дубравська. – Львів : Світ, 2001. – 280 с.
27. Жинкин Н. Коммуникативная система человека и развитие речи в школе / Н. Жинкин. – М. : Просвещение, 1969. – 104 с.
28. Жинкин Н. Психологические основы развития мышления и речи / Н. Жинкин. // Русский язык в школе. – 1985. – № 1. – С. 47 – 54.
29. Журавлев И. Психолого-лингвистичний аналіз суб'єктивності / И. Журавлев // Психологический журнал. – 2004. – № 4. – С. 66 – 74.
30. Залевская А. А. Психолингвистический подход к анализу языковых явлений / А. Залевская // Вопросы языкознания. – 1999. – № 6. – С. 15 – 19.
31. Зимняя И. Предметный анализ текста как продукта говорения. Смысловое восприятие речевого сообщения / И. Зимняя. – М. : Наука, 1976. – С. 38 – 56.
32. Зимняя И. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. Зимняя – М. : Академія, 1978. – 185 с.
33. Зимняя И. А. Психологические особенности восприятия лекции в аудитории / И. Зимняя – Москва : Наука, 1970. – 219 с.
34. Зимняя И. Педагогическая психология: Учебник для вузов. изд. 2-е, доп., испр. и перераб. / И. Зимняя – М. : Логос, 2000. – 384 с.
35. Кісь Роман. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Р. Кісь – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.

- 36.Краткий психологический словарь / Ред. – сост. Л. Карпенко; под.общ. ред. А. Петровского, М. Ярошевского. – 2-е изд., расш. и доп. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 512 с.
- 37.Кузьменко Е. Психолингвистические и психологические аспекты личностно ориентированного общения / Е. Кузьменко // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – С. 65 – 71.
- 38.Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. Леонтьев. – М. : Наука, 1997. – 386 с.
- 39.Леонтьев А. Психологические проблемы массовой коммуникации / А. Леонтьев. – М. : Наука, 1974. – 146 с.
- 40.Леонтьев А. Язык, речь, речевая деятельность / А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
- 41.Леонтьев А. А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии / А. Леонтьев // Избранные психологические труды. – М. : Российская академия образования. Моск. психолого-соц. ин-т., 2001. – 364 с.
- 42.Лурия А. Язык и сознание / Под. ред Д. Хомской. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – 320 с.
- 43.Мазурка И. Психологические и лингвистические аспекты исследования личности в научной и художественной литературе / И. Мазурка // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – С. 50 – 55.
- 44.Маркова А. Психология усвоения языка как средства общения / А. Маркова. – Москва : Наука, 1974. – 218 с.
- 45.Маслова В. А. К построению психолингвистической модели коннотации / В. Маслова // Вопросы языкознания. – 1989. – № 1. – С. 12-15.
- 46.Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие / В. А.Маслова. – 2-е изд. – Минск : ТетраСистемс, 2005. – 256 с.
- 47.Мельник О. Что такое психолингвистика? / О. Мельник // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 4. – С. 82 – 85.
- 48.Науменко Т. В. Психологические методы воздействия на массовую аудиторию / ТТ. Науменко // Вопросы психологии. – 2003. – № 6. – С. 63 – 71.
- 49.Немов Р. Психология: словарь-справочник. В 2-х ч. / Р. Немов. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕС, 2003. – Ч. I. – 304 с.
- 50.Педагогическое речеведение: Словарь-справочник. – Изд. 2-е./ Под ред. Т. А. Ладыженской и А. К. Михальской. – М. : Флинта, Наука, 1998. – 312 с.
- 51.Пленкин Н. Умение создавать текст / Н. Пленкин // Русский язык в школе. – 1981. – № 5. – С. 13 – 15.
- 52.Потебня А. Мысль и язык / А. Потебня. – К. : СИНТО. – 1993. – 163 с.
- 53.Потебня А. Эстетика и поэтика / А. Потебня. – М. : Знание, 1976. – 614 с.
- 54.Протасова Е. Ю. Функциональная прагматика: вариант психолингвистики или общая теория языкознания? / Е. Протасова // Вопросы языкознания. – 1999. – № 1. – С. 34-39.
- 55.Психологический словарь / Под. ред. В. Войшко. – К. : Высш. школа, 1982. – 214 с.
- 56.Рискаль Н. М. Про психологічну семантику діалогічного тексту / Н. Рискаль // Практична психологія та соціальна робота. – 2006 – № 2. – С. 4 – 7.

57. Романов Д. А. Психолінгвістическе обоснование емоциональной идентификации / Д. Романов // Вопросы языкознания. – 2005. – № 1. – С. 14 – 17.
58. Свиридова Л. Эмоциональность и ее связь с психологическим фактором в текстовом аспекте / Л. Свиридова // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – с. 56 – 60.
59. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 460 с.
60. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика / Д. Слобин, Дж. Грин. – М. : Прогресс, 1976. – 349 с.
61. Словник лінгвістичних термінів / за ред. Петік В. Г. . – К. : Вища шкoл. – 1985.
62. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів / Л. Струганець. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.
63. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
64. Фердінан де Соссюр. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. – К. : Онова. – 1998. – 230 с.
65. Філіппова І. Ю. Міжкультурна комунікація. Психологічний дискурс / І. Філіппова // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 4. – С. 5
66. Фрумкіна Р. М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. Заведений / Р. М. Фрумкіна. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с.
67. Чепелева Н. Психологія читання тексту студентами вузів / Н. Чепелева. – К. : Либідь, 1990. – 98 с.
68. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 395 с.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

6. Засоби діагности успішності навчання: виконання індивідуальних завдань, контрольних і практичних робіт, самостійна робота студента, укладання словника до курсу, написання реферату, опрацювання матеріалів із інтернет-ресурсів.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛІНГВІСТИКА

ОКР «бакалавр»

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки

Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія* Мова і література (російська)

Факультет: філологічний

2017-2018 навчальний рік

Робоча програма навчальної нормативної дисципліни «Психолінгвістика» для студентів ОКР «бакалавр» за напрямом підготовки 6.020303 Філологія* Мова і література (російська)

Розробник: Садова Ганна Юріївна, доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент _____ (Садова Г.Ю.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 1 від «28» серпня 2017 р.

Завідувач кафедри _____ (Коч Н.В.)

«28» серпня 2017 р.

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки	Нормативна
	Напрямок підготовки 6.020303 Філологія* (Мова і література (російська))	<i>Рік підготовки:</i> 4-й
<i>Семестр</i>		
7-й		
<i>Лекції</i>		
8 год.		
<i>Практичні</i> 14 год.		
Тижневих годин для денної форми навчання – 6: аудиторних – 2; самостійної роботи студента – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	<i>Самостійна робота</i> 68 год.
		Вид контролю: іспит

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 22 год. – аудиторні заняття, 68 год. – самостійна робота (30%/70%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування умінь аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; засвоєння інформації про зміст, проблеми і методи сучасної психолінгвістики; теорію мовленнєвої діяльності, її структуру та механізми; поняття філогенезу мови та онтогенезу мовлення.

Завдання:

1. Ознайомитися з предметом «Психолінгвістика», його структурою; періодизацією становлення та розвитку.
2. Визначити мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.
3. Розглянути теорії виникнення мови (філогенез); процес становлення і розвитку мовлення окремого індивіда (онтогенез).
4. Усвідомити психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення.
5. Проаналізувати текст як об'єкт психолінгвістики. Ознайомитися з поняттям «інтерпретація тексту».
6. Аналізувати мовленнєву діяльність в соціокультурно-мовленнєвому контексті.

У результаті вивчення курсу студент студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку; володіє знаннями з основних напрямків, закономірностей, змісту і форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів.

II. Фахові: орієнтується в наукових парадигмах загального та прикладного мовознавства; застосовує знання мови на практиці, користується мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; знає теорії виникнення мови (філогенез) та процесу становлення і розвитку мовлення окремого індивіда; володіє всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу знань з фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства; має сформовані уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; уміє застосовувати сучасні наукові методи лінгвістичних, зокрема соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лексикографічних, семантичних, когнітивних досліджень; володіє навичками планування та проведення лінгвістичного експерименту; має сформовані уміння аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; засвоїв інформацію про зміст, проблеми й методи сучасної психолінгвістики;

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Психолінгвістика – дослідження розвитку й застосування мовленнєвої здатності як психічного феномена

Тема 1. Предмет психолінгвістики, причини виникнення, галузева приналежність. Історія зародження та розвитку психолінгвістики. Історія зародження та розвитку психолінгвістики. Прикладні аспекти психолінгвістики.

Тема 2. Експериментальна психолінгвістика. Основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики.

Тема 3 . Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу. Мовна здібність: структура, зміст. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми. Моделі мовленнєвої діяльності.

Кредит 2. Філогенез та онтогенез мови.

Тема 1. Філогенез мови. Теорія виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків. Створення мови силою людського розуму.

Тема 2. Онтогенез мовлення. Передумови виникнення потреби у спілкуванні. Особливості дитячого мовлення. Ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини. «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.

Кредит 3. Мовленнєва діяльність у соціокультурному мовному контексті.

Тема 1. Проблеми двомовності та культура. Розвиток «двомовної дитини». Ранній розвиток нерідної мови як проблема навчання операцій зі знаками.

Тема 2. Поняття тексту у лінгвістиці та психолінгвістиці. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість). Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.

Тема 3 . Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті. Сприйняття мовлення. Розуміння мовлення як мисленнєво-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення. Породження мовленнєвого висловлювання.

Тема 4. Психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення. Мислення і мова. Теорія ментальної мови у вітчизняній та світовій науці. Проблеми внутрішнього мовлення. Дуальна організація роботи головного мозку.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	к	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Психолінгвістика – дослідження розвитку й застосування мовленнєвої здатності як психічного феномена						
Тема 1. Психолінгвістика як навчальна дисципліна. Предмет психолінгвістики, причини виникнення, галузева приналежність. Історія зародження та розвитку психолінгвістики.	14	2	2			10
Тема 2. Експериментальна психолінгвістика. Основні поняття й терміни експериментальної психолінгвістики.	7		2			5

Тема 3. Мовленнєві явища у контексті психолінгвістичного аналізу. Мовна здібність: структура, зміст. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми. Моделі мовленнєвої діяльності.	9	2	2			5	
Кредит 2. Філогенез та онтогенез мови							
Тема 1. Філогенез мови. Теорія виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків. Створення мови силою людського розуму.	16	2	2			12	
Тема 2. Онтогенез мовлення. Передумови виникнення потреби у спілкуванні. Особливості дитячого мовлення. Ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини. «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.	14		2			12	
Кредит 3. Мовленнєва діяльність у соціокультурному мовному контексті							
Тема 1. Проблеми двомовності і культура. Розвиток «двомовної дитини». Ранній розвиток нерідної мови як проблема навчання операцій зі знаками.	8	2				6	
Тема 2. Поняття тексту у лінгвістиці та психолінгвістиці. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість). Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.	8		2			6	
Тема 3. Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті. Сприйняття мовлення. Розуміння мовлення як мисленнєво-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення. Породження мовленнєвого висловлювання.	8		2			6	
Тема 4. Психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення. Мислення і мова. Теорія ментальної мови у вітчизняній та світовій науці. Проблеми внутрішнього мовлення. Дуальна організація роботи головного мозку.	6					6	
Усього годин:	90	8	14			68	

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Психолінгвістика – дослідження розвитку й застосування мовленнєвої здатності як психічного феномена		
1.	Психолінгвістика як наука про мовленнєву діяльність.	2
2.	Експериментальна психолінгвістика.	2
3.	Мовленнєві явища у контексті психолінгвістичного аналізу. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми.	2
Кредит 2. Філогенез та онтогенез мови		
4.	Філогенез та онтогенез мови.	2
5.	Особливості дитячого мовлення.	2
Кредит 3. Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті		
6.	Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті.	2
7.	Поняття тексту в психолінгвістиці. Інтерпретація тексту	2
Разом:		14

8. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Психолінгвістика – дослідження розвитку й застосування мовленнєвої здатності як психічного феномена		
1.	Предмет психолінгвістики, причини виникнення, галузева приналежність.	2
2.	Історія зародження та розвитку психолінгвістики.	2
3.	Прикладні аспекти психолінгвістики.	2
4.	Експериментальна психолінгвістика.	4
5.	Основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики.	2
6.	Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.	2
7.	Мовна здібність: структура, зміст.	4
8.	Мовленнєва діяльність, її структура та механізми. Моделі мовленнєвої діяльності.	2
Кредит 2. Філогенез та онтогенез мови		
1.	Філогенез мови. Теорія виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків.	6
2.	Створення мови силою людського розуму.	6
3.	Онтогенез мовлення. Передумови виникнення потреби у спілкуванні.	6
4.	Особливості дитячого мовлення. Ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини. «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.	6
Кредит 3. Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті		
1.	Проблеми двомовності та культура. Розвиток «двомовної дитини».	2

2.	Ранній розвиток нерідної мови як проблема навчання операцій зі знаками.	2
3.	Поняття тексту у лінгвістиці та психолінгвістиці. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість).	2
4.	Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.	2
5.	Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті.	2
6.	Сприйняття мовлення. Розуміння мовлення як мисленнєво-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення. Породження мовленнєвого висловлювання.	4
7.	Психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення. Мислення і мова. Теорія ментальної мови у вітчизняній та світовій науці.	8
8.	Проблеми внутрішнього мовлення. Дуальна організація роботи головного мозку.	2
Всього:		68

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Укладання словника з психолінгвістики, написання рефератів, підготовка презентацій.

10. Методи навчання

Усний виклад матеріалу, спостереження над писемним текстом, інтерпретація тексту, проблемний виклад, робота з підручником та додатковими джерелами.

11. Методи контролю

Самостійна робота, виконання тестових завдань, контрольні модульні роботи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота									Контрольна робота	Іспит	Накопичувальні бали/Сума
Кредит 1			Кредит 2		Кредит 3						
T1	T2	T3	T1	T2	T1	T2	T3	T4	100	40	300/100
20	15	50	15	30	10	10	10	10			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано

C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

13. Методичне забезпечення

1. Рускуліс Л. В. Психолінгвістика: навч.-метод. Посібник / Л. В. Рускуліс. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – 220 с.
2. Навчально-методичний комплекс.

14. Рекомендована література

Базова

12. Белянин В. П. Психолінгвістика: Учебник / В. П. Белянин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 232 с.
13. Выготский Л. Мышление и речь / Л. Выготский. – М. : Лабиринт, 1996. – 416 с.
14. Горелов И. Н., Седых К. Ф. Основы психолінгвістики / И. Горелов, К. Седых. – М. : Лабиринт, 2004. – 316с.
15. Жинкин Н. Речь как проводник информации / Н. Жинкин. – М. : Наука, 1982. – 160 с.
16. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику / А. Зимняя. – М. : Лабиринт, 1999. – 160 с.
17. Зимняя И. Лингвопсихология речевой деятельности / И. Зимняя. – Москва-Воронеж, 2001. – 432 с.
18. Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теория речевой деятельности / В. А. Ковшиков, В. П. Глухов. – М. : АСТ : Астрель, 2007. – 318 с.
19. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. Леонтьев. – 3-е изд. – М. : Наука, 2003. – 287 с.
20. Настин И. В. Психолінгвістика / И. Настин. – М. : Московский психологический социальный институт, 2007. – 180 с.
21. Уланович О. И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О. И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.
22. Шахнарович А. М. Проблемы психолінгвістики / А. Шахнарович. – М. : Наука, 1987. – 237 с.

Додаткова

69. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пособие / Сост. Л. Н. Чурилина. – 2-е изд., испр. – М. : Флинта : Наука, 2007. – 416 с.
70. Алефиренко Н. С. Современные проблемы науки о языке: Учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 416 с.
71. Бадмаев Б. Ц., Малышев А. А. Психология обучения речевому мастерству / Б. Ц. Бадмаев. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – 224 с.

- 72.Басова Н. Педагогика и практическая психология / Н. Басова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 416с.
- 73.Бацевич Ф. С. Атмосфера спілкування: спроба психолінгвістичного дослідження / Флорія Бацевич // Мовознавство. – 2002. – №№ 4 – 5.
- 74.Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
- 75.Білецький А. О. Про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів / А.О. Білецький. – К. : «АртЕк», 1996. – 224 с.
- 76.Богоявленский Д. Н., Менчинская Н. А. Психология усвоения знаний в школе / Д. Богоявленский, Н. Менчинская. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1959. – 298 с.
- 77.Бондаренко О. Ф. Факторний аналіз психолінгвістичних особливостей висловлювання у психотерапії / О. Бондаренко // Мовознавство. – 1991. – № 4.
- 78.Брудний А. Понимание как философско-психологическая проблема / А. Брудний. // Вопросы философии. – 1975. – № 10. – С.109 – 117.
- 79.Брунер Дж. Процесс обучения: Пер. с англ.. / Дж. Брунер. – М. :Просвещение, 1962. – 124 с.
- 80.Будагов Р. Человек и его язык / Р. Будагов. – М. : Просвещение, 1976. – 247 с.
- 81.Бухтиярова С. Психолінгвістическіе і психологіческіе основи усвоения личностно ориентированной лексики / С. Бухтиярова // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – С. 61 – 64.
- 82.Ваганев А. Г. Мифологическое мышление в создании современного человека / А. Ваганев // Мир психологии. – 2003. – № 3. – С. 62
- 83.Винославская О. В., Андрейченко Н. Г. Розвиток практичної компоненти комунікативної компетентності студентів технічних університетів / О. Винославская, Н. Андрейченко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 12. – С. 65 – 69.
- 84.Вікова психологія / за ред. Г.С. Костюка. – К. : Рад. шк., 1976. – 269 с.
- 85.Власова О. І. Педагогічна психологія: Навчальний посібник / О. І. Власова – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
- 86.Вопросы психологии познавательной деятельности школьников и студентов. – М. : Наука, 1988. – 216 с.
- 87.Выготский Л. Педагогическая психология / Л. Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – 479 с.
- 88.Гавриш Н. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці / Н. Гавриш. – Донецьк : ТОВ «Либідь», 2001. – 218 с.
- 89.Гальперин И. Р. Информативность единиц языка / И. Р. Гальперин. – Москва : Высшая школа, 1974. – 175 с.
- 90.Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Основы речевой коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. проф. О. Я. Гойхмана. – М. : ИНФРА. – 272 с.
- 91.Григорьева В. Н., Даулетова В. В. В конфликте может выиграть каждый / В. Григорьева, В. Даулетова // Библиотека. – 2003. – № 12. – С. 64
- 92.Гришенин В. Организация информации в тексте / В. Гришенин // Научная речь. Лингводидактические аспекты описания и преподавания : Сб. научн. трудов. – М. : Изд-во ун-та дружбы народов, 1988. – С. 4 – 13.
- 93.Гумбольдт В. Избранные труды по общему языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт. – М. : Знание, 1984. – 70 с.

94. Дубравська Д. М. Основи психології: Навчальний посібник / Д. Дубравська. – Львів : Світ, 2001. – 280 с.
95. Жинкин Н. Коммуникативная система человека и развитие речи в школе / Н. Жинкин. – М. : Просвещение, 1969. – 104 с.
96. Жинкин Н. Психологические основы развития мышления и речи / Н. Жинкин. // Русский язык в школе. – 1985. – № 1. – С. 47 – 54.
97. Журавлев И. Психолого-лингвистичний аналіз суб'єктивності / И. Журавлев // Психологический журнал. – 2004. – № 4. – С. 66 – 74.
98. Залевская А. А. Психолінгвістический похід к аналізу мовних явищ / А. Залевская // Вопросы языкознания. – 1999. – № 6. – С. 15 – 19.
99. Зимняя И. Предметный анализ текста как продукта говорения. Смысловое восприятие речевого сообщения / И. Зимняя. – М. : Наука, 1976. – С. 38 – 56.
100. Зимняя И. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. Зимняя – М. : Академия, 1978. – 185 с.
101. Зимняя И. А. Психологические особенности восприятия лекции в аудитории / И. Зимняя – Москва : Наука, 1970. – 219 с.
102. Зимняя И. Педагогическая психология: Учебник для вузов. изд. 2-е, доп., испр. и перераб. / И. Зимняя – М. : Логос, 2000. – 384 с.
103. Кісь Роман. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Р. Кісь – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
104. Краткий психологический словарь / Ред. – сост. Л. Карпенко; под. общ. ред. А. Петровского, М. Ярошевского. – 2-е изд., расш. и доп. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 512 с.
105. Кузьменко Е. Психолінгвістические и психологические аспекты личносно ориентированного общения / Е. Кузьменко // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – С. 65 – 71.
106. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. Леонтьев. – М. : Наука, 1997. – 386 с.
107. Леонтьев А. Психологические проблемы массовой коммуникации / А. Леонтьев. – М. : Наука, 1974. – 146 с.
108. Леонтьев А. Язык, речь, речевая деятельность / А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
109. Леонтьев А. А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии / А. Леонтьев // Избранные психологические труды. – М. : Российская академия образования. Моск. психолого-соц. ин-т., 2001. – 364 с.
110. Лурия А. Язык и сознание / Под. ред Д. Хомской. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – 320 с.
111. Мазурка И. Психологические и лингвистические аспекты исследования личности в науке и художественной литературе / И. Мазурка // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – С. 50 – 55.
112. Маркова А. Психология усвоения языка как средства общения / А. Маркова. – Москва : Наука, 1974. – 218 с.
113. Маслова В. А. К построению психолінгвістической модели коннотации / В. Маслова // Вопросы языкознания. – 1989. – № 1. – С. 12-15.
114. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие / В. А. Маслова. – 2-е изд. – Минск : ТетраСистемс, 2005. – 256 с.

115. Мельник О. Что такое психолингвистика? / О. Мельник // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 4. – С. 82 – 85.
116. Науменко Т. В. Психологические методы воздействия на массовую аудиторию / ТТ. Науменко // Вопросы психологии. – 2003. – № 6. – С. 63 – 71.
117. Немов Р. Психология: словарь-справочник. В 2-х ч. / Р. Немов. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕС, 2003. – Ч. I. – 304 с.
118. Педагогическое речеведение: Словарь-справочник. – Изд. 2-е./ Под ред. Т. А. Ладыженской и А. К. Михальской. – М. : Флинта, Наука, 1998. – 312 с.
119. Пленкин Н. Умение создавать текст / Н. Пленкин // Русский язык в школе. – 1981. – № 5. – С. 13 – 15.
120. Потебня А. Мысль и язык / А. Потебня. – К. : СИНТО. – 1993. – 163 с.
121. Потебня А. Эстетика и поэтика / А. Потебня. – М. : Знание, 1976. – 614 с.
122. Протасова Е. Ю. Функциональная прагматика: вариант психолингвистики или общая теория языкознания? / Е. Протасова // Вопросы языкознания. – 1999. – № 1. – С. 34-39.
123. Психологический словарь / Под. ред. В. Войшко. – К. : Высш. школа, 1982. – 214 с.
124. Рискаль Н. М. Про психологічну семантику діалогічного тексту / Н. Рискаль // Практична психологія та соціальна робота. – 2006 – № 2. – С. 4 – 7.
125. Романов Д. А. Психолингвистическое обоснование эмоциональной идентификации / Д. Романов // Вопросы языкознания. – 2005. – № 1. – С. 14 – 17.
126. Свиридова Л. Эмоциональность и ее связь с психологическим фактором в текстовом аспекте / Л. Свиридова // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – № 4. – с. 56 – 60.
127. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 460 с.
128. Слобин Д., Грин Дж. Психолингвистика / Д. Слобин, Дж. Грин. – М. : Прогресс, 1976. – 349 с.
129. Словник лінгвістичних термінів / за ред. Петік В. Г. . – К. : Вища школ. – 1985.
130. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів / Л. Струганець. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.
131. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П.Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П.Бажана, 2004. – 824 с.
132. Фердінан де Соссюр. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. – К. : Онова. – 1998. – 230 с.
133. Філіппова І. Ю. Міжкультурна комунікація. Психологічний дискурс / І. Філіппова // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 4. – С. 5.
134. Фрумкина Р. М. Психолингвистика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. Заведений / Р. М. Фрумкина. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с.
135. Чепелева Н. Психологія читання тексту студентами вузів / Н. Чепелева. – К. : Либідь, 1990. – 98 с.

136. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л.Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 395 с.

15. Інформаційні ресурси

1. moodle.mnu.mk.ua
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Форія Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344с. (25).
3. Дубравська Д. М. Основи психології: Навчальний посібник / Д.Дубровська. – Львів : Світ, 2001. – 280 с. (20).
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К : Полтава – Довкілля, 2006. (25).
5. Фрумкина Р. М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. Заведений / Р. Фрумкина. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с. (10).
6. http://www.syntone.ru/library/psychology_schools/ontogjenjez_rjechi.php
7. <http://books.br.com.ua/34662>.
8. http://crk-knteu.kiev.ua/61341-Psiholingvistika_i_neirolingvistika.html
9. <http://wiki.kspu.kr.ua/index.php/>
10. http://www.krok.org.ua/files/File/Rehabcentre/Met_logo.htm
11. http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/79625-4.html

Засоби діагностики навчальних досягнень студентів

1 вариант

1. Термин «психолінгвістика» в статті «Язык и психолінгвістика» вперше використав ...
2. Лінгвістику і психолінгвістику об'єднує загальний предмет – ... діяльність.
3. Етнопсихолінгвістика – це ... психолінгвістики.
4. Язык як енергію розглядав ...
5. Стохастическа модель речової діяльності була запропонована в 1963 г. Дж. Міллером і ...
6. Яка теорія походження мови заключається в тому, що первісні люди інстинктивні тваринні гукі перетворили в «естественні звуки», виражають емоційний стан?
7. Яка теорія походження мови вважається найбільш переконливою серед інших гіпотез про походження мови?
8. Теорія ... найбільш повністю оформилася в працях Л. Нуаре і К. Бюхера.
9. Теорія ... розглядає мову як свідоме винахід і творення людей, підтверджується угодою між ними.
10. Теорія ... заключається в тому, що з еволюції людини інтелектуальні здібності людей неперервно росли і дозволили людям почати спілкуватися один з одним.

2 вариант

1. Особливістю психолінгвістики першого покоління є реактивний характер, ..., індивідуалізм.
2. Патопсихолінгвістика – це один з ... аспектів психолінгвістики.
3. Мова має ... функціональний характер.
4. Мова займає ... місце в процесі психологічного розвитку.
5. Слухання – це один з видів ... діяльності.
6. Теорія ... найбільш повністю оформилася в працях Л. Нуаре і К. Бюхера.
7. Яка теорія походження мови заключається в тому, що первісні люди інстинктивні тваринні гукі перетворили в «естественні звуки», виражають емоційний стан?
8. Теорія ... заключається в тому, що з еволюції людини інтелектуальні здібності людей неперервно росли і дозволили людям почати спілкуватися один з одним.
9. Яка теорія походження мови вважається найбільш переконливою серед інших гіпотез про походження мови?
10. Теорія ... розглядає мову як свідоме винахід і творення людей, підтверджується угодою між ними.

3 вариант

1. Термин «психолінгвістика» вперше використав **Н. Пронко** в статті «Язык и психолінгвістика» (1946 г.).
2. І у лінгвістики, і у психолінгвістики загальний предмет, а саме – **язикова система**.
3. Етнопсихолінгвістика – це **напрямок** психолінгвістики.
4. Особливість психолінгвістики I покоління – **реактивний характер, атомізм, індивідуалізм**.

5. Патопсихоллингвистика – это один из **прикладных аспектов** психоллингвистики.

4 вариант

1. Язык как энергию рассматривал **В. фон Гумбольдт**.
2. Стохастическая модель речевой деятельности была предложена в 1963 г. **Дж. Миллером и Н. Хомским**.
3. Речь имеет **полифункциональный** характер.
4. Речь занимает **центральное** место в процессе психологического развития.
5. Слушание – это один из **видов** речевой деятельности.

5 вариант

1. **Междоветная** теория происхождения языка заключается в том, что первобытные люди инстинктивные животные вопли превратили в «естественные звуки», выражающие эмоциональное состояние.
2. **Жестовая** теория происхождения языка считается наиболее убедительной среди остальных гипотез о происхождении языка.
3. Теория **трудовых выкриков** наиболее полно оформилась в трудах Л. Нуаре и К. Бюхера.
4. Теория **социального договора** рассматривает язык как сознательное изобретение и творение людей, утверждаемое договором между ними.
5. Теория **создания языка силой человеческого разума** заключается в том, что по мере эволюции человека интеллектуальные способности людей непрерывно росли и позволили людям начать общаться друг с другом.

Конспект лекцій з дисципліни

ЛЕКЦІЯ 1

Тема: Психолінгвістика як наука. Речова діяльність

Цель: дати поняття про психолінгвістику, її предмет; про речову діяльність і її фази.

Методи: усне викладення матеріалу, бесіда, комп'ютерна презентація.

План

1. Психолінгвістика як наука.
2. Предмети вивчення психолінгвістики
3. Поняття речової діяльності.
4. Фази речової діяльності.

Література

1. Айдарова Л.И. Психологічні проблеми навчання молодших школярів російській мові. – М.: Педагогіка, 1978. – 144 с.
2. Жинкін Н.И. Психологічні основи розвитку мови // В захист живої мови: Збірник статей / Сост. Коровина В.Я. – М.: Просвіщення, 1966. – С. 5-25.
3. Жинкін Н.И. Мова як провідник інформації. – М.: Наука, 1982. – 158 с.
4. Зимняя И.А. Речова діяльність і психологія мови // Основи теорії речової діяльності / Отв ред. А.А. Леонтьєв. – М.: Наука, 1974. – С. 64-72.
5. Капинос В.И. Робота по розвитку мови учнів у світ теорії речової діяльності // Російська мова в школі, 1978, № 4. – С. 58-66.
6. Кашкін В.Б. Основи теорії комунікації. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 256 с.
7. Ковшиков В.А., Глухов В.П. Психолінгвістика. Теорія речової діяльності. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 318 с.
8. Леонтьєв А.А. Речова діяльність // Основи теорії речової діяльності / Отв ред. А.А. Леонтьєв. – М.: Наука, 1974. – С. 21-28.
9. Леонтьєв А.А. Мова, мовлення, речова діяльність. – М.: Просвіщення, 1969. – 214 с.
10. Леонтьєв А.Н. Загальне поняття про діяльність // Основи теорії речової діяльності / Отв ред. А.А. Леонтьєв. – М.: Наука, 1974. – С. 5-20/

1. Психолінгвістика – це наука, що вивчає психологічні та лінгвістичні аспекти речової діяльності людини, соціальні та психологічні аспекти використання мови в процесі речової комунікації та індивідуальної речево-думової діяльності.

Психолінгвістика – міждисциплінарне напрямлення, яке відрізняється особливим діяльнісним ракурсом вивчення взаємодії мови, мовлення, свідомості. Ця наука не має чітких меж.

Психолінгвістика – маргінальна область лінгвістики, спрямована на дослідження розвитку та застосування речової здатності як психічного феномена, її реалізації в механізмах породження та сприйняття мови в проекції на психічну діяльність людини в її соціально-культурній взаємодії та кодову систему мови. Сьогодні деякі зарубіжні дослідники розглядають психолінгвістику як галузь психології (В.

Белянин), и как отрасль лингвистики (А. Селиванова, А. Леонтьев), и как отрасль когнитивной науки в целом.

Психолингвистика возникла в 50-е годы XX в. как дисциплина, интегрирующая знания в области лингвистики и психологии. У лингвистики и психолингвистики общий предмет - языковая система. Однако если лингвистика изучает организацию языка по ее законам, то психолингвистика изучает порождения речи, его восприятия, усвоения и тому подобное. Психолингвистика рассматривает три основных аспекта языка, тесно связаны между собой:

- речевая деятельность (процессы говорения и понимания речи)
- языковая система (словарь и грамматика)
- языковой материал (тексты, то есть совокупность всего сказанного и осознанного в определенной ситуации в тот или иной период жизни данной общины).

Соотношение и связь этих аспектов заключаются в следующем: речевая деятельность порождает языковой материал (тексты). Языковая система выводится лингвистами из языкового материала. Речевая деятельность и производит языковой материал, и несет в себе изменения языковой системы.

2. Основным предметом исследования психолингвистики является **речевая деятельность** как специфически человеческий вид деятельности, ее психологическое содержание, структура, способы и формы осуществления, реализуемые функции.

Другим важным предметом изучения психолингвистики выступает **язык** как основное средство осуществления речевой и речемыслительной деятельности, функции основных знаков языка в процессах речевой коммуникации.

Третьим предметом исследования психолингвистики является **речь** как способ реализации речевой деятельности.

Наличие не одного, а сразу трех предметов изучения психолингвистики определяется спецификой этой науки: психолингвистика является синтетической, комплексной наукой, возникшей в результате уникального и своеобразного объединения двух древнейших наук человеческой цивилизации – психологии и лингвистики (науке о языке).

3. Понятие речевой деятельности впервые в отечественной психологии ввел Л.С. Выготский. Затем деятельностный подход к изучению и обучению речи развивался в трудах А.Н. Леонтьева, Н.И. Жинкина, А.А. Леонтьева, И.А. Зимней и др.

Речевая деятельность – это активный, целенаправленный процесс создания и восприятия высказываний, осуществляемый с помощью языковых средств в ходе взаимодействия людей в различных ситуациях общения. *Предметом* речевой деятельности является мысль; *средством* – язык; *способом*, применяемым в этой деятельности, – речь; *продуктом* – высказывание (текст); *результатом* – ответная реакция собеседника или понимание (а, возможно, и непонимание) последним мысли автора.

Основными понятиями, выделяемыми учеными в теории деятельности, являются следующие: «деятельность», «действие», «операция».

Понятие деятельности обязательно связано с понятием мотива. Деятельности без мотива не бывает. Относительно речевой деятельности о *мотиве* можно говорить только с некоторыми замечаниями. Человек реализует речевую деятельность не для того, чтобы осуществить процесс говорения или письма, а для того, чтобы что-то сообщить, воздействовать на кого-то и т.п. Речь в данном случае не является самоцелью, собственно речевого мотива обычные высказывания не имеют. Другими словами, мотив речи лежит в области не собственно речевой деятельности, а деятельности более высокого ранга – коммуникативной, и, следовательно, говорить о речевой деятельности можно лишь в том случае, если рассматривать речь в рамках деятельности общения.

Любая деятельность осуществляется с помощью системы *действий*. Так же, как деятельность соотносится с мотивом, действие соотносится с конкретной целью, которая подчинена мотиву деятельности. А способами осуществления действий являются *операции*. Операции, в свою очередь, соотносятся с определенными условиями осуществления действия. Если эти условия изменяются, то изменяется и операционный состав действия.

4. В любой деятельности можно выделить одинаковые структурные компоненты. В ней есть четыре этапа: а) этап ориентировки в условиях деятельности; б) этап выработки плана в соответствии с результатами ориентировки; в) этап осуществления (реализации) этого плана; г) этап сопоставления полученного результата с планом, т.е. этап контроля. Именно эти этапы (фазы) входят в структуру и речевой деятельности (действия).

Ориентировочный этап. На этом этапе говорящий или пишущий должен сориентироваться в ситуации общения (определить ее особенности, тем самым намечая стиль будущего продукта речевой деятельности), а также осознать тему и основную мысль своего высказывания. Выделяется пять сторон ориентировки речевого действия: 1) ориентировка на предмет сообщения, 2) ориентировка на язык как объективную систему средств сообщения, 3) ориентировка или оценка говорящим того, насколько предмет сообщения лично значим, 4) ориентировка или оценка меры адекватности избираемых языковых средств для решения конкретной коммуникативной задачи, 5) ориентировка на адресата речи – учет его особенностей и возможностей.

Этап планирования. На этом этапе обдумывается содержание предстоящего высказывания, намечаются микротемы и последовательность их раскрытия. Результатом этого этапа является составление плана (мысленного или письменного).

Этап реализации. Это реализация плана во внешней речи с помощью языковых средств, использование которых подчинено теме, основной мысли и стилю высказывания. Эту реализацию обеспечивают следующие механизмы: а) выбора слов, б) перехода от программы к ее реализации, в) грамматического прогнозирования, г) перебора и сопоставления синтаксических вариантов, д) закрепления и воспроизведения грамматических правил.

Этап контроля. Это сопоставление продукта, результата речевой деятельности (действия) с ее мотивом (целью). В случае их несоответствия требуется пооперационная проверка речевого действия с целью нахождения и исправления допущенных ошибок и недочетов.

ЛЕКЦИЯ 2

Тема: Речевые явления в контексте психолингвистического анализа.

Цель: дать понятие о речевой деятельности и ее структуре, видах и фазах.

Методы: устное изложение материала, беседа, компьютерная презентация.

План

1. Характеристики речевой деятельности
2. Структура речевой деятельности
3. Виды речевой деятельности

Литература

1. Жинкин Н.И. Психологические основы развития речи // В защиту живого слова: Сборник статей / Сост. Коровина В.Я. – М.: Просвещение, 1966. – С. 5-25.
2. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 158 с.
3. Зимняя И.А. Речевая деятельность и психология речи // Основы теории речевой деятельности / Отв ред. А.А. Леонтьев. – М.: Наука, 1974. – С. 64-72.
4. Капинос В.И. Работа по развитию речи учащихся в свете теории речевой деятельности // Русский язык в школе, 1978, № 4. – С. 58-66.
5. Кашкин В.Б. Основы теории коммуникации. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 256 с.
6. Ковшиков В.А., Глухов В.П. Психолингвистика. Теория речевой деятельности. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 318 с.

Речевая деятельность специфическая форма человеческой деятельности, ее самостоятельный вид. Она является процессом активного, целенаправленного, опосредованного языком и обусловленного ситуацией общения приема или передачи речевого сообщения во взаимодействии людей между собой.

Известный ученый А.Н.Леонтьев обобщил основные результаты изучения этой деятельности и пришел к следующим выводам:

1. речь как своеобразная деятельность не стоит в ряду с другими видами деятельности, но занимает центральное место в процессе психологического развития; развитие речи внутренне связано с развитием мышления (в реальной единстве с которым оно выступает) и с развитием сознания в целом;

2. речь имеет полифункциональный характер, то есть выступает в различных деятельности; ему присущи коммуникативная функция (слово-средство общения), индикативная (слово-средство указания на предмет) и интеллектуальная, сигнификативный функции (слово-носитель обобщения, понятия) все эти функции внутренне связаны друг с другом.

Как и всякая другая деятельность человека и его речевая деятельность определяется целым рядом характеристик, и прежде всего: структурной (внешней и внутренней) организацией, предметным (психологическим) содержанием. По внутренней структурной организации речевой деятельности,

то согласно теории А.Н.Леонтьев, она определяется трюхфазностью. В эту структуру входят возбуждающие-мотивационная, ориентировочно-исследовательская (аналитико-синтетическая) и исполнительная фазы.

Первая фаза реализуется в результате сложного взаимодействия потребностей, мотивов и цели деятельности как будущего ее результата. Общеизвестно, что основным энергетическим источником деятельности является потребность. Она получает свою определенность в предмете деятельности: она должна как бы найти себя в нем. Поскольку потребность находит в предмете свою определенность. данный предмет становится мотивом деятельности, тем, что возбуждает ее.

В связи с изложенным следует подчеркнуть, что понятие деятельности, как подчеркивает А.А.Леонтьев, связано с понятием мотива. Деятельности без мотива не существует.

Источником речевой деятельности во всех ее видах является коммуникативно-познавательная потребность. Эта потребность, находя себя в предмете речевой деятельности, становится внутренним коммуникативно-познавательным мотивом этой деятельности. Мотив определяет динамику и характер всех видов речевой деятельности.

Вторую фразу деятельности составляет ее ориентировочно-исследовательская часть. На этой фазе речевой деятельности осуществляется отбор средств и способа формирования и формулирования собственной или чужой мысли в процессе речевого общения. Это - фаза планирования, программирования и внутренней организации речевой деятельности с помощью ее средств и способов.

Третья фаза любой деятельности - исполнительная, реализующая. В речевой деятельности эта фаза может быть внешне выраженной и внешне не выражены.

Наряду со структурной организацией всякая деятельность, в том числе и речевая, характеризуется предметным (психологическим) содержанием. К этому содержанию, как подчеркивает А.Н.Леонтьев, включаются условия деятельности, определяются следующими элементами: ее содержания как предмет, средства, орудия, результат и т.д.

Предметом речевой деятельности является мысль как форма отражения предметов и явлений реальной действительности в их связях и отношениях.

Ученые подчеркивают, что речевую деятельность можно рассматривать и как трехуровневая образования, где средний уровень - мотивационно-потребностно-целевой, нижний уровень - предметный план деятельности, верхний - операциональный.

Значимым элементом предметного содержания деятельности является ее продукт. По речевой деятельности, ее продукт может быть идеальным, а не материализованным. Наряду с предметом и продуктом деятельности важным элементом ее предметного содержания результат.

Третья характеристика речевой деятельности - ее механизмы. Они сложным образованием, каждое звено которого тесно связана с другими.

Четвертой характеристикой речевой деятельности является единство ее внутреннего и внешнего планов. Как и всякая другая деятельность, она

определяется единством двух сторон - внешней исполнительной власти, реализует саму деятельность, и внутренней, внешне не наблюдается. Учитывая изложенное, считаем целесообразным представить то определение понятия «речевая деятельность», которое предлагает И.О.Зимня. Эту деятельность она рассматривает как целенаправленный, мотивированный, активный процесс приема и (или) выдачи сообщения, организованного социально отработанными средствами (язык) и способом (речь) формирование и формулирование мысли в общении людей друг с другом.

Каждая деятельность включает в себя систему действий. В соответствии с тем как понятие деятельности соотносится с понятием мотива, понятие действия соотносится с понятием цели. Речевое действие имеет свою промежуточную цель, которая подчинена мотива той коммуникативной деятельности в рамках которой речь рассматривается.

Исходным моментом этого действия является речевая ситуация, то есть такое стечение обстоятельств, которое побуждает человека к действию. Каждое действие зависит от своей цели, вытекающей из трудовой, познавательной или иной деятельности. В речевой ситуации могут выделяться следующие стадии:

1. ситуация, побуждающая к высказыванию;
2. мотив высказывания;
3. вероятное прогнозирование высказывания;
4. внутренний план высказывания (определяет содержание, структуру);
5. речевое структурирование высказывания (выбор порядок слов, связи между ними);
6. переход к внешней речи (то есть материализация высказывания).

Результат речевого действия оценивают по ее восприятием и по реакции на нее (обратная связь).

В восприятии речевого действия выделяются определенные этапы. Первый из них - прием сигнала, второй - анализ акустического потока с точки зрения фонетики того вещания на котором передается высказывания, третий - узнавания значения каждого фонетического слова, четвертый – расшифровки грамматических связей между словами. Следующие этапы предусматривают включение фразы в контекст, связывание ее с предыдущими репликами; понимание второго, дополнительного, переносного смысла высказывания; оценка слушателями мовленненой, риторической мастерства того, кто говорит.

Полный цикл речевого действия завершается новой действием, которое свидетельствует о результативности речи.

Способы осуществления действия А.Н.Леонтьев называет операциями. Каждое действие, кроме цели, имеет свой операционный состав. Если понятие действия соотносится с целью, то понятие операции соотносится с условиями действия.

2. Речевая деятельность включает четыре основных аспекта, которые принято называть ее видами (говорение, слушание, письмо, чтение).

Говорения - отправка речевых акустических сигналов, несущих информацию. Слушания - восприятие речевых акустических сигналов и их

понимание. Письмо - выражение речевых сигналов с помощью графических символов. Чтение - расшифровка графических знаков и понимание их значений.

Указанные четыре вида речевой деятельности лежат в основе речевой коммуникации.

С позиции теории деятельности, говорение - внутренне мотивирован, строго организованный, активный процесс. Единицей деятельности говорения является речевое действие, что входит в его структуру. Если продуктом деятельности говорения является целое высказывание (текст), то речевыми действиями, которые создают этот продукт, есть фразы (относительно законченные коммуникативные смысловые образования). Результатом говорения является соответствующее действие участника речевого общения (независимо от того, имеет ли это действие внешнее выражение или нет, осуществляется она сразу или через некоторое время).

Говорения - процесс формирования мысли в момент высказывания. В речевом акте говорения одновременно присутствуют три аспекта: произношение высказывания; референция и предикация; реализация коммуникативного намерения.

Произношение является внешней формой выражения, которая осуществляется с помощью таких фонетических механизмов, как голосообразование, звукообразование, сегментирование и интонирование.

Главным инструментом говорения есть голос, то есть совокупность различных по высоте, силой, тембры звуков, выпускает человек с помощью голосового аппарата.

Активный словарь у людей неоднороден. Слова, мало используются будут менее активными, и они могут перейти в пассивный словарь. С этого вытекает существенный вывод для развития устной речи. В устной речи нет времени для отбора слов. Используются слова, которые являются наготове. Тогда в случае разработанности активного словаря и некоторой сложности речевого задания в речи говорящего, будут проникать неадекватные теме слова, появятся огрехи, замены слов, паузы и т.п. Так может быть с каждым говорящим, если он не подготовлен к устной речи.

Подготовка заключается в сформированности механизма подбора адекватных слов и конструкций. В этом механизме выделяются три момента, связанные с зонами долговременной памяти. В первой зоне находятся слова, которые легче воспроизвести, во второй - слова, которые отыскиваются сложнее, в третьей - наиболее забытые слова.

Во время подготовки независимо от времени поиска, слова, которые необходимы для раскрытия темы, все же находятся. Для этого человек может использовать книги, словари, заметки и другие вспомогательные средства. Кроме темы, подбор слов подчиняется логике изложения. Например, при составлении рассказа отбираются слова, которые передают последовательность действий, а во время размышлений слова, передающие последовательность мыслей.

Отбор слов, формирование предложений, объединение их в единое целое определенного типа - это еще не все. Смысл устного высказывания воплощается в интонации. Адекватная интонация - это интонация, соответствует сути высказывания. Можно овладеть способами поиска нужной

интонации, а именно: логическому способу (умение делить голосом свое высказывание на смысловые части); эмоциональном способе (умение передавать интонацию различных по характеру предложений: вопросы, сообщения и т.д.).

По способу осуществления говорения можно рассматривать с точки зрения громкости, скорости, четкости произношения. Существуют «нормальные» для данной национальности громкость и скорость речи. Целесообразный выбор громкости темпа и четкости произношения в зависимости от того, где, с кем и для чего говорим, имеет прямое отношение к культуре общения. Где нецелесообразно кричать, а где-то шептать.

Таким образом, чтобы сформировать механизм говорения, необходимо работать над умением планировать и оформлять содержание высказывания, а также над умением интонационно верно произносить его.

Также различают два вида речи: внешнее и внутреннее. Внутренним речью называют языковое оформление мысли без ее высказывания устного или письменного. Даже из названия понятно, что этот процесс скрытый от непосредственного наблюдения и потому еще далеко не изучен. Считается, что процесс внутренней речи протекает с большой скоростью и именно это вещание отличается степенью языкового оформления в зависимости от условий.

Если человек намерен высказаться, она предварительно обдумывает свою речь. Обдумывание будущего высказывания во внутренней речи начинается с ориентирования в ситуации общения, во время которого важно разобраться в «букете» мотиваций. Умение ориентироваться в ситуации общения - это умение осознавать общий коммуникативное намерение, или мотив общения (спросить, сказать, возбудить), задачу речи (зачем говорю или пишу: чтобы поделиться мыслями, чувствами, дабы сообщить точные сведения, чтобы повлиять на мысли, чувства и поведение собеседника) особенности адресата (кому обращаюсь) предмет речи (о чем собираюсь говорить, писать) общий замысел, основную мысль (что хочу донести).

Основной особенностью внутренней речи является ее предикативность. Так, человек, который использует внутренняя речь в процессе решения задач, знает какая задача стоит перед ней. Это позволяет опускать все то, что называет задачу. Остается только то, что необходимо сделать, то есть указание, какими должны быть следующие действия. Эту особенность внутренней речи называют предикативностью. Второй особенностью является ее свернутость, сокращенность и грамматическая аморфность. После того, как мысль в предикативном и свернутом виде оформилась во внутренней речи, наступает этап ее кодирования, то есть речевого оформления. На этом этапе используются правила, регулирующие порождение синтаксических единиц высказывания. Эти правила являются в то же время фильтрами, которые отбирают необходимые синтаксические формы - и не допускают неприемлемых конструкций.

Фрагментарность, свернутость, предикативность внутренней речи приводят к известным каждому педагогу ситуаций. Например, ученик уверен, что знает материал (предмет речи), так как на уровне внутрисубъектной речи он сам себя понимает, так как действительно уловил некоторые связи и отношения

в теме, предлагается для обдумывания и определил ее предикаты. Но изложить материал связно, последовательно, как этого требуют условия вещания (урока, произведения) ученик не может из-за разрыва между внутренней и внешней (устной или письменной) форме. Для ученика ясной логика мысли, но он плохо ее оформляет во внешней речи, а его высказывания становится неполным, непоследовательным. Поэтому языковое оформление мысли на этапах подготовки к речевого высказывания способствует большей четкости, ясности, последовательности же мнения.

Проблема внутренней речи относится к числу наиболее сложных и все еще недостаточно изученных. Сначала думали, что это речь по своей структуре подобное внешнему, разница только в отсутствии звуковой реализации, так как это вещания «о себе». Но это далеко не так. Исследования показали, что в процессе внутренней речи у взрослых и детей присутствуют движения языка и гортани. Изучение скрытых движений речевого аппарата показало, что усложнение задачи повышает активность речевой моторики.

Соответственно, внутренняя речь нельзя рассматривать как беззвучный аналог внешнего вещания.

Внутренняя речь ситуативное, то есть всегда связано с определенной ситуацией, определенными условиями, его вызывают.

Этим и объясняется ее фрагментарность, сжатость, устранение ряда элементов. Наряду со словами во внутренней речи могут быть использованы образы и схемы, то есть предмет речи может быть не назван, а представленный себе в виде его образа, часто в виде образа-схемы.

Замысел высказывания двучленный. Он вмещает указание на предмет высказывания и на то новое, что об этом предмете необходимо сказать.

Внешняя речь - процесс речевой деятельности, который включает различные механизмы кодирования и декодирования информации. Внешнее вещание - это то, что мы произносим, слышим, пишем, читаем.

Внешняя речь существует в двух формах: устной и письменной. В свою очередь устная речь может быть разделено на диалогическое и монологическое. Прежде всего выясним, почему существуют разные формы речи.

Речевое общение осуществляется во времени и пространстве. Устная форма речи определяется тем, письменная - пространством. Пространство статический - значит, письменная речь статичное. Звуки речи, реализуясь во времени, динамические, соответственно, устная речь динамична.

Таблица 2.

Устная и письменная формы речи

Устная речь (У) Письменная речь (П)

1. Тот, кто говорит и тот кто слушает не только слышат, но и часто видят друг друга (У)

Тот кто пишет, не видит и не слышит того, кому предназначается его выступление. Он может только в мыслях представить себе - более или менее конкретно будущего читателя (П)

2. Во многих случаях зависит от реакции слушателей, может изменяться в зависимости от нее (У)

Не зависит от реакции адресата (П)

3. Рассчитана на слуховое восприятие. Устное высказывание может быть буквально воспроизведено только при наличии специальных технических средств (У)

Рассчитано на зрительное восприятие. Читатель может повторно перечитать текст столько раз, сколько это ему нужно (П)

4. Говорящий говорит на бегло, исправляя по ходу изложения лишь то, что сумеет заметить в процессе речи (У)

Тот кто пишет, может неоднократно возвращаться к написанному, совершенствовать его много раз (П)

Если речь предназначена другому человеку, которого видишь и слышишь, используется ее устная форма. Устная речь (если это не чтение вслух или наизусть) - это обязательно импровизация. Она создается в процессе акта коммуникации. Поэтому основным признаком устной речи является его неподготовленность. Эта речь порождается одновременно с произношением. Как и подготовленная речь, она строится по законам того языка, которым пользуется говорящий, но использует их специфично. В публичных выступлениях, в разговорах со знакомыми и незнакомыми людьми широко используются готовые клише разного рода, вставляются в речь - импровизацию.

Поскольку для устной речи характерна (в большей или меньшей степени) словесная импровизация часто неподготовленность, то в зависимости от различных обстоятельств и речевого опыта говорящего, устная речь может быть гладким, плавным, больше или меньше прерывистым.

Прерывистость выражается в наличии невидимых длинных (по сравнению с последними) остановок, пауз (между словами, сочетаниями слов, сочетаниями, частями высказывания), в повторении отдельных слов, слогов, даже звуков, в «растяжении» некоторых звуков и в выражениях типа «Как это сказать?». Все эти проявления прерывности речи раскрывают процесс создания устного неподготовленного высказывания. Если случаев прерывности немного и они отражают поиски говорящим необходимого, оптимального для данной речевой ситуации средства выражения мысли, то их наличие не усложняет восприятие высказывания, а порой активизирует слушателей, «включает» их в процесс размышлений говорящего, о чем, в частности, свидетельствуют «подсказки» слушателями тех выражений, которые ищет говорящий. Но прерывистость устной речи - явление неоднозначное. Паузы, срывы начатых конструкций могут отражать состояние говорящего, его волнение, несобранность, могут также свидетельствовать об определенных осложнениях того, кто творит устное слово (о том, что он не знает, о чем говорить, как сказать; что ему трудно выразить мысль).

Для устной речи как таковой, что создается в момент говорения, характерны две особенности - избыточность и лаконизм выражения, которые на первый взгляд могут показаться взаимоисключающими друг друга. Избыточность - это прямые повторы слов, словосочетаний, предложений; чаще всего повторы мыслей, когда используются близкие по значению слова, объясняется желанием донести до слушателей определенную информацию.

Лаконизм - это краткость речи и использования с целью передачи информации мимики, жестов, выразительных движений тела, интонации.

Конечно использования тех или иных форм и конструкций, как и отбор наиболее точных слов в устной речи, зависит от целого ряда обстоятельств: от содержания высказывания и содержания назначения, от того, где и когда происходит общение, присутствует собеседник, насколько он подготовлен к восприятию ; от того, кто говорит, насколько он знает предмет разговора, от общей речевой культуры и т.п. Кроме того, большое значение имеет вид речи (монолог или диалог), его принадлежность к функциональным стилям. В одних выражениях чаще будут использоваться простые, в других - осложненные конструкции.

Одним из важнейших признаков, которая влияет на появление разновидностей устной речи является характер коммуникации: официальная / неофициальная. Официальная коммуникация может быть личной и публичной. Неофициальная - только личной. Публичная коммуникация делится на два подвида: массовая (радио, телевидение и т.п.) и коллективная (лекция, доклад, выступление на собрании и т.п.). Основная разница между ними заключается в том, что при массовой коммуникации отсутствует обратная связь между тем, говорят и тем, кто слушает. Это исключает для оратора возможность узнать (услышать, увидеть. Почувствовать) реакцию слушателей и отреагировать на нее.

Другая важная особенность массовой коммуникации - использование технических средств (радио, телевидение и т.п.). Технические средства, но другого рода (телефон, микрофон и т.п.) используются в других видах коммуникации. Эти средства не избавляют адресата возможности принять участие в общении.

Непринужденное неофициальное общение - основная часть жизни человека. Оно, как правило, осуществляется с помощью разговорной речи. Эта разновидность речевого общения характеризуется неподготовленностью и непосредственностью общения.

Письменная речь - это речь без непосредственного собеседника, его мотив и замысел полностью определяется тем, кто пишет. И поэтому весь процесс контроля над письменным высказыванием остается в пределах деятельности того, кто пишет, без коррекции со стороны читателя.

Вся информация, выражается в письменной речи должна опираться только на достаточно полное использование развернутых грамматических средств речи, так как оно не имеет почти никаких вне речевых дополнительных средств выражения. Оно не предусматривает ни знания адресатом ситуации общения, ни речевого контакта, не использует средств мимики, жестов, интонации. Вот почему письменная речь включает в свой состав ряд уровней: поиск отдельных звуков, их противопоставление, кодирование отдельных звуков в буквы и т.п .; подбор слов с противопоставлением их другим лексическим альтернативам; осознанные операции синтаксического уровня, в письменной речи составляют один из существенных цепей; выбор структуры высказывания.

Таким образом, если речь предназначено для другого, которого не видишь и не слышишь, используется письменная форма, которая, прежде всего,

характеризуется подготовленностью, осознанным выбором средств выражения мысли. Письменная речь назид орудием мышления, которое нередко мажь значительно большие возможности, чем устная речь.

Подготовленность указанного речи связана, прежде всего, с понятием композиции текста. Композиция текста является единством внутренней структуры содержания, внешнего его разделения на части и совокупности композиционно-речевых форм. Композиция связана с понятием жанра письменного текста. Жанровые различия письменной речи наблюдаются как в построении, так и в стилевых приемах развития темы и основной мысли. В качестве маленькой, но в то же время основной единицы композиции выступает абзац. Всякий письменный текст является более или менее сложным высказыванием о действительности. В основе письменной речи лежит суждение о предметах и явлениях действительности, о тех или иных фактах и ситуации. Это означает, что все слова и предложения текста должны быть соотнесены с действительностью.

Выделяют три основных типа внутренней речи. Первый - внутреннее приговаривание, то есть «речь про себя», которое сохраняет структуру внешнего вещания, но без звукового или графического оформления. Такое вещание является типичным для решения мыслительных задач в осложненных условиях.

Второй тип - собственно внутренняя речь, когда оно выступает как средство мышления. Во время этого человек пользуется специфическими единицами (предметными кодами, кодами образов и т.п.). Такое вещание имеет специфическую структуру, отличается от структуры внешнего вещания. Третий тип - это внутреннее программирование и закрепление в специфических единицах программы речевого высказывания, целого текста или его частей.

ЛЕКЦИЯ 3

Тема. Филогенез и онтогенез языка

Цель: дать понятие о филогенезе и онтогенезе языка.

Методы: устное изложение материала, беседа, компьютерная презентация.

План

1. Определение филогенеза языка
2. Теории развития языка
3. Онтогенез речи
4. Нарушение речи

Литература

1. Кашкин В.Б. Основы теории коммуникации. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. - 256 с.
2. Ковшиков В.А., Глухов В.П. Психоллингвистика. Теория речевой деятельности. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 318 с.

Теории развития речи

Филогенез языка — это процесс возникновения и развития человеческого языка вообще, а не процесс возникновения и развития языка каждой данной личности. «Момент» филогенетического зарождения языка датируется гипотетически в промежутке между 500 000 и 50 000 лет «до всякой эры».

Обозначились две точки зрения на происхождение языка:

1) язык не от человека и 2) язык от человека.

В различные периоды исторического развития человечества этот вопрос решался по-разному.

Теория Божественного происхождения языка

Язык был создан Богом, богами или божественными мудрецами. Эта гипотеза отражена в религиях разных народов.

Согласно индийским ведам (XX век до н.э.), главный бог дал имена другим богам, а имена вещам дали святые мудрецы при помощи главного бога. Бог, входя в живое создает в нем имя и форму живого существа. Поглощенное человеком разделяется на грубейшую часть, среднюю часть и тончайшую часть. Таким образом, пища разделяется на кал, мясо и разум. Вода - на мочу, кровь и дыхание, а жар разделяется на кость, мозг и речь.

Во второй главе Библии (Ветхий завет) говорится:

«И взял Господь Бог человека, которого создал, и поселил его в саду Едемском, чтобы возделывать его и хранить его. И сказал Господь Бог: не хорошо быть человеку одному; сотворим ему помощника, соответственного ему. Господь Бог образовал из земли всех животных полевых и всех птиц небесных, и привел их к человеку, чтобы видеть, как он назовет их, и чтобы, как наречет человек всякую душу живую, так и было имя ей. И нарек человек имена всем скотам и птицам небесным и всем зверям полевым; но для человека не нашлось помощника, подобного ему. И навел Господь Бог на человека крепкий сон; и, когда он уснул, взял одно из ребр его, и закрыл то место плотию. И создал Господь Бог из ребра, взятого у человека, жену, и привел ее к человеку». Согласно Корану Адам был сотворен Аллахом из праха и «звучащей глины». Вдохнув в Адама жизнь, Аллах научил его именам всех вещей и этим возвысил его над ангелами»

Однако позже, согласно Библии, потомков Адама за их попытку построить башню до небес Бог покарал разнообразием языков: На всей земле был один язык и одно наречие... И сошел Господь посмотреть город и башню, которые строили сыны человеческие. И сказал Господь: вот, один народ, и один у всех язык; и вот что начали они делать, и не отстанут они от того, что задумали делать. Сойдем лее, и смешаем там язык их, так чтобы один не понимал речи другого. И рассеял их Господь оттуда по всей земле; и они перестали строить город. Посему дано ему имя: Вавилон; ибо там смешал Господь язык всей земли, и оттуда рассеял их Господь по всей земле.

Внечеловеческое происхождение языка первоначально объяснялось как «божественный дар», но не только античные мыслители дали иные объяснения этому вопросу, но и «отцы церкви» в раннем средневековье, готовые признать, что все исходит от бога, в том числе и дар речи, сомневались, чтобы бог мог превратиться в «школьного учителя», который бы обучал людей словарю и грамматике, откуда возникла формула: бог дал человеку дар речи, но не открыл людям названия предметов (Григорий Нисский, IV в. н. э.)¹.

Со времен античности сложилось много теорий происхождения языка.

1. Теория звукоподражания идет от стоиков и получила поддержку в XIX и даже XX в. Суть этой теории состоит в том, что «безъязычный человек», слыша звуки природы (журчание ручья, пение птиц и т. д.), старался подражать этим звукам своим речевым аппаратом. В любом языке, конечно, есть некоторое количество звукоподражательных слов типа *ку-ку*, *гав-гав*, *хрю-хрю*, *пиф-паф*, *кап-кап*, *апчи*, *ха-ха-хаи* т. п. и производных от них типа *куковать*, *кукушка*, *гавкать*, *хрюкать*, *хрюшка*, *ха-ханьки* и т. п. Но, во-первых, таких слов очень немного, во-вторых, «звукоподражать» можно только «звучащему», а как же тогда назвать «безгласное»: камни, дома, треугольники и квадраты и многое другое?

Отрицать звукоподражательные слова в языке нельзя, но думать, что таким механическим и пассивным образом возник язык, было бы совершенно неправильно. Язык возникает и развивается у человека совместно с мышлением, а при звукоподражании мышление сводится к фотографии. Наблюдение над языками показывает, что звукоподражательных слов больше в новых, развитых языках, чем в языках более примитивных народов. Это объясняется тем, что, для того чтобы «звукоподражать», надо в совершенстве уметь управлять речевым аппаратом, чем первобытный человек с неразвитой гортанью не мог владеть.

2. Теория междометий идет от эпикурейцев, противников стоиков, и заключается в том, что первобытные люди инстинктивные животные вопли превратили в «естественные звуки» – междометия, сопровождающие эмоции, откуда якобы произошли и все иные слова. Эту точку зрения поддерживал в XVIII в. Ж.-Ж. Руссо.

Междометия входят в словарный состав любого языка и могут иметь производные слова, как в русском языке: *ах*, *ох* и *ахать*, *охать* и т. п. Но опять же таких слов очень немного в языках и даже меньше, чем звукоподражательных. Кроме того, причина возникновения языка сторонниками этой теории сводится к экспрессивной функции. Не отрицая наличия этой функции, следует сказать, что в языке есть очень многое, не связанное с экспрессией, и эти стороны языка являются самыми важными, ради чего и мог возникнуть язык, а не только ради эмоций и желаний, чего не лишены и животные, однако языком они не обладают. Кроме того, данная теория предполагает наличие «человека без языка», который пришел к языку через страсти и эмоции.

3. Теория «трудовых выкриков» на первый взгляд кажется настоящей материалистической теорией происхождения языка. Эта теория возникла в XIX в. в трудах вульгарных материалистов (Л. Нуаре, К. Бюхер) и

сводилась к тому, что язык возник из выкриков, сопровождавших коллективный труд. Но эти «трудовые выкрики» только средство ритмизации труда, они ничего не выражают, даже эмоций, а являются только внешним, техническим средством при работе. Ни одной функции, характеризующей язык, в этих «трудовых выкриках» обнаружить нельзя, так как они и не коммуникативны, и не номинативны, и не экспрессивны.

Ошибочное мнение о том, что эта теория близка трудовой теории Ф. Энгельса, просто опровергается тем, что у Энгельса ничего о «трудовых выкриках» не говорится, а возникновение языка связано с совершенно иными потребностями и условиями.

4. С середины XVIII в. появилась «теория социального договора». Эта теория опиралась на некоторые мнения античности (мысли Демокрита в передаче Диодора Сицилийского, некоторые места из диалога Платона «Кратил» и т. п.)¹ и во многом отвечала рационализму самого XVIII в.

Адам Смит провозгласил ее первой возможностью образования языка. У Руссо было иное толкование в связи с его теорией двух периодов в жизни человечества: первого – «природного», когда люди были частью природы и язык «происходил» от чувств (passions), и второго – «цивилизованного», когда язык мог быть продуктом «социальной договоренности».

В этих рассуждениях зерно истины состоит в том, что в позднейшие эпохи развития языков возможно «договориться» о тех или иных словах, особенно в области терминологии; например, система международной химической номенклатуры была выработана на международном съезде химиков разных стран в Женеве в 1892 г.

Но совершенно ясно и то, что для объяснения первобытного языка эта теория ничего не дает, так как прежде всего для того, чтобы «договориться» о языке, надо уже иметь язык, на котором «договариваются». Кроме того, данная теория предполагает сознательность у человека до становления этой сознательности, развивающейся вместе с языком (см. ниже о понимании этого вопроса у Ф. Энгельса).

Беда всех изложенных теорий состоит в том, что вопрос о возникновении языка берется изолированно, вне связи с происхождением самого человека и образованием первичных человеческих коллективов.

Как мы уже говорили выше (гл. I), нет языка вне общества и нет общества вне языка.

Жестовая теория происхождения языка была сформулирована в 19 веке В. Вундтом, а позднее развита Н.Я. Марром. На сегодняшний день она считается наиболее убедительной, так как имеет множество психолингвистических аргументов в свою пользу. В частности ее подтверждает анализ речевого развития ребенка. Прежде чем ребенок овладевает языком как фоно-лексико-грамматической структурой, он создает особую невербальную (преимущественно жестовую) прото-языковую систему. В онтогенезе "сначала был осмысленный жест и эмоциональная фонация", а потом уже "осмысленный звук".

Другая область, которая дает факты в пользу жестовой теории, это наблюдения и эксперименты, проведенные в 60-70-е гг. нашего столетия с человекообразными обезьянами (Р. и Б. Гарднеры, Р. Футс, Д. Примак и др.).

Результаты наблюдений показывают, что обезьяны способны к научению в определенной степени жестовой коммуникации глухонемых (обучение звуковому языку обезьян невозможно из-за несовершенства у них строения артикуляционного аппарата). За три года обучения с 11-месячного возраста шимпанзе по имени Ушо у супругов Гарднеров освоила 132 знака американского жестового языка и "понимала" еще несколько сот других знаков, с которыми люди обращались к ней. Комбинируя знаки, обезьяны составляли из них несложные предложения, причем они отдавали предпочтение порядку "слов-жестов", при котором на первом месте находился субъект действия, на втором — действие, на третьем — объект (например: "ты — щекотать — Ушо"). Иными словами, шимпанзе демонстрировали представление о субъекте, действии и объекте (цит. по Горелов И.Н., Седов К.Ф., 1997).

Существовавшие на протяжении долгого времени различные теории происхождения языка (имеется в виду звуковой язык) и жестов также ничего не объясняют и являются несостоятельными (Л. Гейгер, В. Вундт — в XIX в., Я. Ван-Гиннекен, Н. Я. Марр — в XX в.). Все ссылки на наличие якобы чисто «жестовых языков» не могут быть подтверждены фактами; жесты всегда выступают как нечто вторичное для людей, имеющих звуковой язык: такова жестикуляция шаманов, межплеменные сношения населения с разными языками, случаи употребления жестов в периоды запрета пользования звуковым языком для женщин у некоторых племен, стоящих на низкой ступени развития, и т. п.

Среди жестов нет «слов», и жесты не связаны с понятиями. Жесты могут быть указательными, экспрессивными, но сами по себе не могут называть и выражать понятия, а лишь сопровождают язык слов, обладающий этими функциями¹.

Так же неправомерно выводить происхождение языка из аналогии с брачными песнями птиц как проявления инстинкта самосохранения (Ч. Дарвин) и тем более из пения человеческого (Ж.-Ж. Руссо—в XVIII в., О. Есперсен — в XX в.) или даже «забавы» (О. Есперсен).

Все подобные теории игнорируют язык как общественное явление.

Иное толкование вопроса о происхождении языка мы находим у Ф. Энгельса в его незаконченной работе «Роль труда в процессе превращения обезьяны в человека», которая стала достоянием науки в XX в.

Революция, которую человек вносит в природу, состоит прежде всего в том, что труд человека иной, чем у животных, — это труд с применением орудий, и притом изготовляемых теми, кто ими должен владеть, а тем самым труд прогрессирующий и общественный.

Первым орудием человека была освободившаяся рука, иные орудия развились далее как добавления к руке (палка, мотыга, грабли и т. п.); еще позднее человек перекладывает тяжесть на слона, верблюда, вола, лошадь, а сам лишь управляет ими, наконец, появляется технический двигатель и заменяет животных.

Одновременно с ролью первого орудия труда рука могла иногда выступать и в качестве орудий сообщения (жест), но, как мы видели выше, это не связано с «вочеловечением».

«Коротко говоря, формировавшиеся люди пришли к тому, что у них явилась потребность что-то сказать друг другу. Потребность создала себе свой орган: неразвитая гортань обезьяны медленно, но неуклонно преобразовывалась путем модуляции для все более развитой модуляции, а органы рта постепенно научались произносить один членораздельный звук за другим»

язык мог возникнуть только как коллективное достояние, необходимое для взаимопонимания

Главные положения, вытекающие из учения Энгельса о происхождении языка, состоят в следующем:

1) Нельзя рассматривать вопрос о происхождении языка вне происхождения человека.

2) Происхождение языка научно нельзя доказать, а можно только построить более или менее вероятные гипотезы.

3) Одни лингвисты этот вопрос решить не могут; тем самым этот вопрос, подлежащий разрешению многих наук (языковедения, этнографии, антропологии, археологии, палеонтологии и общей истории).

4) Если язык «родился» вместе с человеком, то не могло быть «безъязычного человека».

5) Язык появился как одна из первых «примет» человека; без языка человек не мог бы быть человеком.

6) Если «язык есть важнейшее средство человеческого общения» (Л е н и н), то он и появился тогда, когда возникла потребность «человеческого общения». Энгельс так и говорит: «когда появилась потребность что-то сказать друг другу».

7) Язык призван выражать понятия, которых нет у животных, но именно наличие понятий наряду с языком и отличает человека от животных.

8) Факты языка в разной мере с самого начала должны обладать всеми функциями настоящего языка: язык должен сообщать, называть вещи и явления действительности, выражать понятия, выражать чувства и желания; без этого язык не «язык».

9) Язык появился как звуковой язык.

Онтогенез речи – широко используемое комплексное обозначение процессов, этапов и методик, связанных с овладением (как ребёнком, так и в широком смысле – человеком в течение жизни) средствами как устной, так и письменной речи (языка), характеризующими в свою очередь развитие его навыков коммуникации, вербального мышления и литературного творчества.

Ребёнок без специального обучения со стороны взрослых осваивает язык к четырём годам. На доречевом этапе у него наблюдаются крик, гуление, лепет и модулированный лепет. Развитие фонематического слуха позволяет ребёнку усваивать фонемы. В полтора года у него появляются звукоподражательные слова, к двум годам – двусловные фразы и начинается освоение грамматики. К трём годам словарь ребёнка увеличивается многократно.

Нарушения речи

Нарушения речи могут возникать как вследствие врожденного недоразвития всех или отдельных звеньев речевой системы, так и при

различных заболеваниях, особенно при поражении речевых зон коры головного мозга.

При ряде психических заболеваний у заболевшего исчезает инициатива в вербальном общении — больной ведет себя пассивно, отвечает кратко, незаинтересованно (ответы типа "да", "нет") или отказными понятиями ("не помню", "не знаю"), что порой ошибочно трактуется как нарушения памяти и интеллекта. Угасание потребности в общении является одним из главных проявлений аутизма. Реже встречается противоположное состояние — многоречивость, но также с отсутствием заинтересованности с собеседнике. Главный признак здесь — монологичность речи, исчезновение диалогичности. Такое обезличенное общение часто называют "аутизмом наоборот, наизнанку".

Собственно патопсихолингвистические речевые нарушения связаны с патологией высших психических функций, сознания и личности, которые имеют место при психических заболеваниях (Леонтьев А.А., 1997). В литературе даются описания характерных особенности речи при различных душевных расстройствах (Sperry, 1964; Гриншпун, Добрович, Фрумкина, 1974 и др.).

Прогрессивный паралич (вариант сифилитического психоза) — наблюдается невнятность произношения из-за нарушений артикуляции, позднее появляется интонационная немодулированность речи, неспособность понимания переносных значений пословиц, слов.

Корсаковский психоз (встречается в 3-й стадии алкоголизма) — резкое расстройство памяти отражается и в речи, особенно в форме парафазии, т.е. подстановки неадекватного слова на место необходимого.

Болезнь Пика и болезнь Альцгеймера (атрофические процессы мозга) — заметна стереотипность речи, высказывания больных состоят из одних и тех же слов и словосочетаний, которые произносятся с одинаковой интонацией.

Эпилепсия — речь неясная, замедленная, "вязкая", с тенденцией к персеверации (повтору), характерна стереотипность и витиеватость речи с обилием уменьшительных форм слов. При нарастании слабоумия — бедность словаря (олигофазия).

Маниакально-депрессивный психоз — при повышенном настроении речь громкая, торопливая, неумолкающая ни на минуту, "телеграфный стиль", скачки идей, отвлекаемость. Возникновение большого числа ассоциаций по созвучию, отсюда изобилие рифмующихся слов.

Шизофрения — речевые симптомы очень разнообразны, что отражает многообразие форм болезни. В целом речь больных характеризуется нарушением механизмов опоры ее на прошлый речевой опыт, распадом закономерностей выбора слов, нарушением закономерной связи вербального и предметного значений понятий. Характерны преднамеренные искажения слов и "словотворчество" (неологизмы), замена конкретных понятий абстрактными и наоборот. Речь часто обстоятельная и резонерская, встречается семантическая разорванность или бессмысленность того или иного предложения при грамматической его целостности. Речь однотонная или больные иногда усиливают интонацию на второстепенной, вспомогательной части высказывания в ущерб основной смысловой части. Эхолалия — повторение

слов собеседника или вербигерация — бессмысленное выкрикивание одного и того же слова или высказывания.

Нарушения речи при локальных поражениях мозга изучаются нейролингвистикой (раздел нейропсихологии), а нарушения и коррекция речи при задержке ее развития являются предметом исследования логопедии (отрасль педагогики).

В становлении нейролингвистики как науки большое значение имеют работы отечественного психолога А.Р. Лурия, который во время Великой Отечественной войны занимался восстановлением деятельности воинов, получивших травму головного мозга. Он и его ученики собрали и обобщили огромный материал, подробно исследовали языковые функции левого полушария.

История изучения нарушений различных форм речевой деятельности при локальных поражениях мозга начинает свой отсчет в 1861 г., когда французский анатом П. Брока показал, что поражение задней трети первой лобной извилины левого полушария приводит к своеобразной патологии, когда больной теряет возможность говорить, хотя и понимает обращенную к нему речь {моторная афазия). Спустя тринадцать лет, в 1874 г., немецкий психиатр К. Вернике описал второй факт не меньшего значения. Он показал, что больные с поражением трети первой височной извилины левого полушария сохраняют возможность говорить, однако лишаются способности понимать обращенную к ним речь {сенсорная афазия). Обе речевые зоны соседствуют с более общими зонами деятельности: центр Брока соседствует с двигательным, а центр Вернике — со слуховым. Эти открытия положили начало клиническому изучению мозговой организации речевой деятельности человека.

Исследования последних двух десятилетий изменили и устоявшееся представление о роли правого полушария в речевой деятельности человека. Ответ на этот вопрос был получен при лечении некоторых психических заболеваний с использованием унилатерального электросудорожного шока. Процедура лечения заключается в том, что электроды подключаются только к одной половине головы. При этом происходит подавление активности только одного полушария, второе продолжает работать нормально. Отечественными нейролингвистами Л.Я. Балоновым, В.Д. Деглиным и др. проведена серия экспериментов по изучению речи в условиях "выключения" одного из полушарий. Результаты показали, что прямое значение слов воспринимается главным образом левым полушарием, а переносное — правым. Левое полушарие отвечает за тонкий механизм словесной передачи объектно-объектных отношений и полноту вербальной реализации текста, а правое опирается на более общие и обобщенные принципы построения предложений, ориентировано на целостный смысл при пересказе текста. Эти факты дали возможность Л.В. Сахарному говорить о существовании как бы двух грамматик — левополушарной и правополушарной. Левое полушарие отвечает за абстрактно-логический анализ информации. Эти механизмы описаны в традиционных учебниках грамматики. Правое полушарие обрабатывает информацию с опорой на подсознание, его деятельность связана с конкретным, но и глобальным освоением ситуации. Правополушарная грамматика оперирует готовыми клишированными предложениями, целостными текстами.

В логопедии для обозначения нарушений речи часто используются термины "недоразвитие речи" и "нарушение речи".

Недоразвитие речи предполагает качественно более низкий уровень сформированности речевой функции или речевой системы в целом. Оно может иметь различные причины: задержка развития только компонентов речевой системы или сочетание ее с общей задержкой психического развития, олигофренией.

Нарушения речи представляют собой отклонения от нормы в процессе функционирования механизмов речевой деятельности. Они подразделяются на нарушения устной речи и нарушения письменной речи.

Расстройства устной речи могут быть обусловлены нарушениями произносительной стороны речи (фонационного, внешнего оформления высказывания) и структурно-семантического (внутреннего) оформления высказывания (системное нарушение речи).

ЛЕКЦИЯ 4

Тема: Проблема двуязычия и культура.

Цель: дать понятие о речевой деятельности и ее структуре, видах и фазах.

Методы: устное изложение материала, беседа, компьютерная презентация.

План

1. Характеристики речевой деятельности
2. Структура речевой деятельности
3. Виды речевой деятельности

Литература

1. Жинкин Н.И. Психологические основы развития речи // В защиту живого слова: Сборник статей / Сост. Коровина В.Я. – М.: Просвещение, 1966. – С. 5-25.
2. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 158 с.
3. Зимняя И.А. Речевая деятельность и психология речи // Основы теории речевой деятельности / Отв ред. А.А. Леонтьев. – М.: Наука, 1974. – С. 64-72.
4. Капинос В.И. Работа по развитию речи учащихся в свете теории речевой деятельности // Русский язык в школе, 1978, № 4. – С. 58-66.
5. Кашкин В.Б. Основы теории коммуникации. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. - 256 с.
6. Ковшиков В.А., Глухов В.П. Психолингвистика. Теория речевой деятельности. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 318 с.

Речевая деятельность специфическая форма человеческой деятельности, ее самостоятельный вид. Она является процессом активного, целенаправленного, опосредованного языком и обусловленного ситуацией общения приема или передачи речевого сообщения во взаимодействии людей между собой.

Известный ученый А.Н.Леонтьев обобщил основные результаты изучения этой деятельности и пришел к следующим выводам:

1. речь как своеобразная деятельность не стоит в ряду с другими видами деятельности, но занимает центральное место в процессе психологического развития; развитие речи внутренне связано с развитием мышления (в реальной единстве с которым оно выступает) и с развитием сознания в целом;

2. речь имеет полифункциональный характер, то есть выступает в различных деятельности; ему присущи коммуникативная функция (слово-средство общения), индикативная (слово-средство указания на предмет) и интеллектуальная, сигнификативный функции (слово-носитель обобщения, понятия) все эти функции внутренне связаны друг с другом.

Как и всякая другая деятельность человека и его речевая деятельность определяется целым рядом характеристик, и прежде всего: структурной (внешней и внутренней) организацией, предметным (психологическим) содержанием. По внутренней структурной организации речевой деятельности, то согласно теории А.Н.Леонтьев, она определяется трюхфазностью. В эту структуру входят возбуждающие-мотивационная, ориентировочно-исследовательская (аналитико-синтетическая) и исполнительная фазы.

Первая фаза реализуется в результате сложного взаимодействия потребностей, мотивов и цели деятельности как будущего ее результата. Общеизвестно, что основным энергетическим источником деятельности является потребность. Она получает свою определенность в предмете деятельности: она должна как бы найти себя в нем. Поскольку потребность находит в предмете свою определенность. данный предмет становится мотивом деятельности, тем, что возбуждает ее.

В связи с изложенным следует подчеркнуть, что понятие деятельности, как подчеркивает А.А.Леонтьев, связано с понятием мотива. Деятельности без мотива не существует.

Источником речевой деятельности во всех ее видах является коммуникативно-познавательная потребность. Эта потребность, находя себя в предмете речевой деятельности, становится внутренним коммуникативно-познавательным мотивом этой деятельности. Мотив определяет динамику и характер всех видов речевой деятельности.

Вторую фазу деятельности составляет ее ориентировочно-исследовательская часть. На этой фазе речевой деятельности осуществляется отбор средств и способа формирования и формулирования собственной или чужой мысли в процессе речевого общения. Это - фаза планирования, программирования и внутренней организации речевой деятельности с помощью ее средств и способов.

Третья фаза любой деятельности - исполнительная, реализующая. В речевой деятельности эта фаза может быть внешне выраженной и внешне не выражены.

Наряду со структурной организацией всякая деятельность, в том числе и речевая, характеризуется предметным (психологическим) содержанием. К этому содержанию, как подчеркивает А.Н.Леонтьев, включаются условия деятельности, определяются следующими элементами: ее содержания как предмет, средства, орудия, результат и т.д.

Предметом речевой деятельности является мысль как форма отражения предметов и явлений реальной действительности в их связях и отношениях.

Ученые подчеркивают, что речевую деятельность можно рассматривать и как трехуровневая образования, где средний уровень - мотивационно-потребностно-целевой, нижний уровень - предметный план деятельности, верхний - операциональный.

Значимым элементом предметного содержания деятельности является ее продукт. По речевой деятельности, ее продукт может быть идеальным, а не материализованным. Наряду с предметом и продуктом деятельности важным элементом ее предметного содержания результат.

Третья характеристика речевой деятельности - ее механизмы. Они сложным образованием, каждое звено которого тесно связана с другими.

Четвертой характеристикой речевой деятельности является единство ее внутреннего и внешнего планов. Как и всякая другая деятельность, она определяется единством двух сторон - внешней исполнительной власти, реализует саму деятельность, и внутренней, внешне не наблюдается. Учитывая изложенное, считаем целесообразным представить то определение понятия «речевая деятельность», которое предлагает И.О.Зимня. Эту деятельность она рассматривает как целенаправленный, мотивированный, активный процесс приема и (или) выдачи сообщения, организованного социально отработанными средствами (язык) и способом (речь) формирование и формулирование мысли в общении людей друг с другом.

Каждая деятельность включает в себя систему действий. В соответствии с тем как понятие деятельности соотносится с понятием мотива, понятие действия соотносится с понятием цели. Речевое действие имеет свою промежуточную цель, которая подчинена мотива той коммуникативной деятельности в рамках которой речь рассматривается.

Исходным моментом этого действия является речевая ситуация, то есть такое стечение обстоятельств, которое побуждает человека к действию. Каждое действие зависит от своей цели, вытекающей из трудовой, познавательной или иной деятельности. В речевой ситуации могут выделяться следующие стадии:

1. ситуация, побуждающая к высказыванию;
2. мотив высказывания;
3. вероятное прогнозирование высказывания;
4. внутренний план высказывания (определяет содержание, структуру);
5. речевое структурирования высказывания (выбор порядок слов, связи между ними);
6. переход к внешнему речи (то есть материализация высказывания).

Результат речевого действия оценивают по ее восприятием и по реакции на нее (обратная связь).

В восприятии речевого действия выделяются определенные этапы. Первый из них - прием сигнала, второй - анализ акустического потока с точки зрения фонетики того вещания на котором передается высказывания, третий - узнавания значения каждого фонетического слова, четвертый – расшифровки грамматических связей между словами. Следующие этапы предусматривают включение фразы в контекст, связывание ее с предыдущими репликами; понимание второго, дополнительного, переносного смысла

высказывания; оценка слушателями мовленненои, риторической мастерства того, кто говорит.

Полный цикл речевого действия завершается новой действием, которое свидетельствует о результативности речи.

Способы осуществления действия А.Н.Леонтьев называет операциями. Каждое действие, кроме цели, имеет свой операционный состав. Если понятие действия соотносится с целью, то понятие операции соотносится с условиями действия.

2. Речевая деятельность включает четыре основных аспекта, которые принято называть ее видами (говорение, слушание, письмо, чтение).

Говорения - отправка речевых акустических сигналов, несущих информацию. Слушания - восприятие речевых акустических сигналов и их понимание. Письмо - выражение речевых сигналов с помощью графических символов. Чтение - расшифровка графических знаков и понимание их значений.

Указанные четыре вида речевой деятельности лежат в основе речевой коммуникации.

С позиции теории деятельности, говорение - внутренне мотивирован, строго организованный, активный процесс. Единицей деятельности говорения является речевое действие, что входит в его структуру. Если продуктом деятельности говорения является целое высказывание (текст), то речевыми действиями, которые создают этот продукт, есть фразы (относительно законченные коммуникативные смысловые образования). Результатом говорения является соответствующее действие участника речевого общения (независимо от того, имеет ли это действие внешнее выражение или нет, осуществляется она сразу или через некоторое время).

Говорения - процесс формирования мысли в момент высказывания. В речевом акте говорения одновременно присутствуют три аспекта: произношение высказывания; референция и предикация; реализация коммуникативного намерения.

Произношение является внешней формой выражения, которая осуществляется с помощью таких фонетических механизмов, как голосообразование, звукообразование, сегментирование и интонирование.

Главным инструментом говорения есть голос, то есть совокупность различных по высоте, силой, тембры звуков, выпускает человек с помощью голосового аппарата.

Активный словарь у людей неоднороден. Слова, мало используются будут менее активными, и они могут перейти в пассивный словарь. С этого вытекает существенный вывод для развития устной речи. В устной речи нет времени для отбора слов. Используются слова, которые являются наготове. Тогда в случае разработанности активного словаря и некоторой сложности речевого задачи в речи говорящего, будут проникать неадекватные теме слова, появятся огрехи, замены слов, паузы и т.п. Так может быть с каждым говорящим, если он не подготовлен к устной речи.

Подготовка заключается в сформированности механизма подбора адекватных слов и конструкций. В этом механизме выделяются три момента, связанные с зонами долговременной памяти. В первой зоне находятся слова,

которые легче воспроизвести, во второй - слова, которые отыскиваются сложнее, в третий - наиболее забытые слова.

Во время подготовки независимо от времени поиска, слова, которые необходимы для раскрытия темы, все же находятся. Для этого человек может использовать книги, словари, заметки и другие вспомогательные средства. Кроме темы, подбор слов подчиняется логике изложения. Например, при составлении рассказа отбираются слова, которые передают последовательность действий, а во время размышлений слова, передающие последовательность мыслей.

Отбор слов, формирование предложений, объединение их в единое целое определенного типа - это еще не все. Смысл устного высказывания воплощается в интонации. Адекватная интонация - это интонация, соответствует сути высказывания. Можно овладеть способами поиска нужной интонации, а именно: логическому способу (умение делить голосом свое высказывание на смысловые части); эмоциональному способу (умение передавать интонацию различных по характеру предложений: вопросы, сообщения и т.д.).

По способу осуществления говорения можно рассматривать с точки зрения громкости, скорости, четкости произношения. Существуют «нормальные» для данной национальности громкость и скорость речи. Целесообразный выбор громкости темпа и четкости произношения в зависимости от того, где, с кем и для чего говорим, имеет прямое отношение к культуре общения. Где нецелесообразно кричать, а где-то шептать.

Таким образом, чтобы сформировать механизм говорения, необходимо работать над умением планировать и оформлять содержание высказывания, а также над умением интонационно верно произносить его.

Также различают два вида речи: внешнее и внутреннее. Внутренним речью называют языковое оформление мысли без ее высказывания устного или письменного. Даже из названия понятно, что этот процесс скрытый от непосредственного наблюдения и потому еще далеко не изучен. Считается, что процесс внутренней речи протекает с большой скоростью и именно это вещание отличается степенью языкового оформления в зависимости от условий.

Если человек намерен высказаться, она предварительно обдумывает свою речь. Обдумывание будущего высказывания во внутренней речи начинается с ориентирования в ситуации общения, во время которого важно разобраться в «букете» мотиваций. Умение ориентироваться в ситуации общения - это умение осознавать общий коммуникативное намерение, или мотив общения (спросить, сказать, возбудить), задачу речи (зачем говорю или пишу: чтобы поделиться мыслями, чувствами, дабы сообщить точные сведения, чтобы повлиять на мысли, чувства и поведение собеседника) особенности адресата (кому обращаюсь) предмет речи (о чем собираюсь говорить, писать) общий замысел, основную мысль (что хочу донести).

Основной особенностью внутренней речи является ее предикативность. Так, человек, который использует внутренняя речь в процессе решения задач, знает какая задача стоит перед ней. Это позволяет опускать все то, что называет задачу. Остается только то, что необходимо сделать, то есть указание, какими

должны быть следующие действия. Эту особенность внутренней речи называют предикативностью. Второй особенностью является ее звернутость, сокращенность и грамматическая аморфность. После того, как мысль в предикативном и свернутом виде оформилась во внутренней речи, наступает этап ее кодирования, то есть речевого оформления. На этом этапе используются правила, регулирующие порождение синтаксических единиц высказывания. Эти правила являются в то же время фильтрами, которые отбирают необходимые синтаксические формы - и не допускают неприемлемых конструкций.

Фрагментарность, звернутость, предикативность внутренней речи приводят к известным каждому педагогу ситуациям. Например, ученик уверен, что знает материал (предмет речи), так как на уровне внутривербальной речи он сам себя понимает, так как действительно уловил некоторые связи и отношения в теме, предлагается для обдумывания и определил ее предикаты. Но изложить материал связно, последовательно, как этого требуют условия вещания (урока, произведения) ученик не может из-за разрыва между внутренней и внешней (устной или письменной) формой. Для ученика ясная логика мысли, но он плохо ее оформляет во внешней речи, а его высказывания становятся неполными, непоследовательными. Поэтому языковое оформление мысли на этапах подготовки к речевому высказыванию способствует большей четкости, ясности, последовательности же мнения.

Проблема внутренней речи относится к числу наиболее сложных и все еще недостаточно изученных. Сначала думали, что это речь по своей структуре подобное внешнему, разница только в отсутствии звуковой реализации, так как это вещания «о себе». Но это далеко не так. Исследования показали, что в процессе внутренней речи у взрослых и детей присутствуют движения языка и гортани. Изучение скрытых движений речевого аппарата показало, что усложнение задачи повышает активность речевой моторики.

Соответственно, внутренняя речь нельзя рассматривать как беззвучный аналог внешнего вещания. Внутренняя речь ситуативная, то есть всегда связано с определенной ситуацией, определенными условиями, его вызывают.

Этим и объясняется ее фрагментарность, сжатость, устранение ряда элементов. Наряду со словами во внутренней речи могут быть использованы образы и схемы, то есть предмет речи может быть не назван, а представленный себе в виде его образа, часто в виде образа-схемы. Замысел высказывания двучленный. Он вмещает указание на предмет высказывания и на то новое, что об этом предмете необходимо сказать. Внешняя речь - процесс речевой деятельности, который включает различные механизмы кодирования и декодирования информации. Внешнее вещание - это то, что мы произносим, слышим, пишем, читаем. Внешняя речь существует в двух формах: устной и письменной. В свою очередь устная речь может быть разделена на диалогическое и монологическое. Прежде всего выясним, почему существуют разные формы речи. Речевое общение осуществляется во времени и пространстве. Устная форма речи определяется тем, письменная - пространством. Пространство статическое - значит, письменная речь статичная. Звуки речи, реализуясь во времени, динамические, соответственно, устная речь динамична.

**Комплекс контрольных работ (ККР) для визначення залишкових знань з
дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт
МКР № 1
1 вариант**

УРОВЕНЬ 1

1. Термин «психолінгвістика» в статті «Язык и психолінгвістика» вперше використав ...
2. Лінгвістику і психолінгвістику об'єднує загальний предмет – ... діяльність.
3. Етнопсихолінгвістика – це ... психолінгвістики.
4. Язык як енергію розглядав ...
5. Стохастическа модель речевої діяльності була запропонована в 1963 г. Дж. Міллером і ...
6. Яка теорія походження мови заключається в тому, що первісні люди інстинктивні тваринні гукі перетворили в «естественні звуки», виражають емоційний стан?
7. Яка теорія походження мови вважається найбільш переконливою серед інших гіпотез про походження мови?
8. Теорія ... найбільш повністю оформилася в працях Л. Нуаре і К. Бюхера.
9. Теорія ... розглядає мову як свідоме винахід і творення людей, утверджується угодою між ними.
10. Теорія ... заключається в тому, що з еволюції людини інтелектуальні здібності людей неперервно росли і дозволили людям почати спілкуватися один з одним.

УРОВЕНЬ 2

Психолінгвістика – це наука...

Перерахуйте основні аспекти речевої діяльності, які прийнято називати її видами.

УРОВЕНЬ 3

Охарактеризуйте теорію звукоподражання. Відзначте її позитивні і негативні сторони.

МКР № 1

2 вариант

УРОВЕНЬ 1

1. Особливістю психолінгвістики першого покоління є реактивний характер, ..., індивідуалізм.
2. Патопсихолінгвістика – це один з ... аспектів психолінгвістики.
3. Мова має ...функціональний характер.
4. Мова займає ... місце в процесі психологічного розвитку.
5. Слухання – це один з видів ... діяльності.
6. Теорія ... найбільш повністю оформилася в працях Л. Нуаре і К. Бюхера.
7. Яка теорія походження мови заключається в тому, що первісні люди інстинктивні тваринні гукі перетворили в «естественні звуки», виражають емоційний стан?

8. Теория ... заключается в том, что по мере эволюции человека интеллектуальные способности людей непрерывно росли и позволили людям начать общаться друг с другом.

9. Какая теория происхождения языка считается наиболее убедительной среди остальных гипотез о происхождении языка?

10. Теория ... рассматривает язык как сознательное изобретение и творение людей, утверждаемое договором между ними.

УРОВЕНЬ 2

Перечислите предметы исследования психолингвистики.

Филогенез языка – это...

УРОВЕНЬ 3

Охарактеризуйте теорию «трудовых выкриков». Отметьте ее позитивные и негативные стороны.

Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять

КРЕДИТ 1

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Психолінгвістика як наука про мовленнєву діяльність

План

1. Психолінгвістика як наука. Предмет, напрями, завдання та основні поняття психолінгвістики. Головні проблеми психолінгвістики.
2. Психологічне дослідження мовлення.
3. Історія зародження та розвитку психолінгвістики. Філософські, психологічні та лінгвістичні витoki психолінгвістики.
4. Актуальні напрями сучасної психолінгвістики.

Студенти повинні знати: місце і роль психолінгвістики як маргінальної галузі мовознавства; предмет, напрями, завдання та основні поняття психолінгвістики; головні проблеми психолінгвістики; історію зародження та розвитку психолінгвістики; філософські, психологічні та лінгвістичні витoki психолінгвістики; актуальні напрями сучасної психолінгвістики.

Студенти повинні вміти: визначати предмет, напрями, завдання та основні поняття психолінгвістики; аналізувати філософські, психологічні та лінгвістичні витoki психолінгвістики; характеризувати основні етапи становлення та розвитку психолінгвістики як науки.

Ключові слова: психолінгвістика, маргінальна галузь, витoki психолінгвістики, мова, мовленнєва діяльність, мовна здатність, витoki психолінгвістики (психологічний напрям у мовознавстві, лінгвістична психологія, біхеовіристська й небіхеовіристська психологія, американська дескриптивна лінгвістика, радянська теорія мовленнєвої діяльності), напрями психолінгвістики (вікова психолінгвістика, нейропсихолінгвістика, патопсихолінгвістика, етнопсихолінгвістика, лінгвістична гендерологія, філософський напрям психолінгвістики, соціопсихолінгвістика, лінгвістичний напрям, інженерна психолінгвістика).

Література

1. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008.
2. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004.
3. Кириченко Г.С., Кириченко С.В., Супрун А.П. Нариси загального мовознавства: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: у 2 ч. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008.
4. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003.
5. Психолінгвістика: Сб. статей // сост. А.М. Шахнарович. – М.: «Прогресс», 1984.
6. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
7. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. – М.: Прогресс, 1976.

8. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.
9. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М., 2007.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Охарактеризуйте психолінгвістику як маргінальну галузь лінгвістики.
2. Дайте визначення предмета та об'єкта психолінгвістики.
3. Охарактеризуйте коло проблем, які вирішує психолінгвістика.
4. Визначте, які практичні завдання вирішує психолінгвістика.
5. У чому полягає суть психологічного дослідження мовлення?
6. До якого результату у ході проведення семінару досягнуто Ч. Осгудом та Дж. Керролом у галузі створення нової дисципліни?
7. Яке місце займає генеративізм як один із витоків сучасної психолінгвістики.
8. Яку роль відіграла біхевіористська та необіхевіористська психологія у становленні психолінгвістики?
9. Охарактеризуйте місце дескриптивної лінгвістики та роль Л. Блумфілда.
10. Визначте проблематику та дослідницькі принципи радянської теорії мовленнєвої діяльності.
11. Які періоди зародження та розвитку психолінгвістики визначаються? Охарактеризуйте актуальні напрямки сучасної психолінгвістики.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми

План

1. Мова як багатоаспектний феномен. Мова як діяльність. Поняття діяльності, види діяльності. Терміни «мова», «мовлення», «мовленнєва діяльність». Мова як енергія в роботах В. фон Гумбольдта.
2. Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.
3. Мовна здібність: структура, зміст.
4. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми. Поняття мовленнєвої діяльності в роботах Л. Щерби.
5. Моделі мовленнєвої діяльності.

Студенти повинні знати: поняття «мова» як багатоаспектний феномен та «мова» як діяльність; структуру мовної здібності; діяльності, види діяльності; структуру та механізми мовленнєвої діяльності; моделі мовленнєвої діяльності.

Студенти повинні вміти: характеризувати мову як діяльність; робити порівняльну характеристику мови і мовлення та теорії діяльності і теорії мовленнєвої діяльності; визначати структуру мовної здібності та мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: мова, мовлення, комунікація, мовленнєва компетенція, культурно-мовна компетенція, мовна особистість, мовна свідомість, діяльність, мовна здібність, мовна діяльність, мовний механізм, мовна організація людини, мовленнєва діяльність, теорія мовленнєвої діяльності, мовленнєва організація, структура та механізми мовленнєвої діяльності; моделі мовленнєвої діяльності.

Література

1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003.
3. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2007. – 180 с.
4. Психолінгвістика: Сб. статей // сост. А.М. Шахнарович. – М.: «Прогресс», 1984.
5. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
6. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. – М.: Прогресс, 1976.
7. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.
8. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Психологічна характеристика мови і мовлення

2. Чому В. фон Гумбольдт визначав мову як енергію?
3. З якою метою була створена загальнопсихологічна теорія діяльності?
4. Яка основна передумова дозволила А. Леонтьєву розробити основні положення теорії мовленнєвої діяльності (ТМД)?
5. Дайте характеристику мовлення у понятійній системі теорії діяльності.
6. Що таке мовна здібність? Які аспекти можна виділити у структурі мовної здібності?
7. Охарактеризуйте дві протилежні точки зору з питань природи мовної здібності.
8. Яка структура мовної організації людини?
9. Дайте визначення мовленнєвого механізму як аспекту мовної здібності.
10. Як виявляється свідоме і несвідоме у роботі мовленнєвого механізму?
11. Які аспекти дослідження мови розглядає Л. Щерба?
12. Що таке мовленнєва організація? Хто заявив про існування цього аспекту?
13. Чому, на вашу думку, О. Залевська висловила думку про те, що в концепції Л. Щерби наявний ще й четвертий аспект? Що це за аспект?
14. Ким започатковано психологічний аспект теорії мовленнєвої діяльності?
15. Визначте головні принципи теорії мовленнєвої діяльності.
16. Охарактеризуйте моделі мовленнєвої діяльності: модель Ч. Осгуда; модель безпосередніх складників; модель Н. Хомського; модель І. Шлігера; модель В. Левелта; модель Т. Ахутіної; модель Л. Виготського; модель М. Жинкіна; модель І. Зимньої; модель О. Залевської.
17. Випишіть тлумачення таких термінів: мова, мовлення, мовна компетенція, мовленнєва компетенція, мовленнєва діяльність, комунікація, культурно-мовна компетенція, мовна особистість, національно-мовна особистість, мовна свідомість, теорія мовленнєвої діяльності.
18. Підготуйте повідомлення на тему:
 - Мова як енергія в роботах В. фон Гумбольдта.
 - Експлікація психіки й мовленнєва поведінка особистості (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Експериментальна психолінгвістика

План

1. Основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики.
2. Асоціативний експеримент у психолінгвістиці.

Студенти повинні знати: основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики; дослідження Л. Щерби про шляхи вивчення мов; класифікацію експериментів у психолінгвістиці; види асоціативного експерименту та методику його проведення.

Студенти повинні вміти: проводити асоціативні експерименти та аналізувати їх.

Ключові слова: метод, експеримент, експериментальна методика, види експериментів, асоціативний експеримент, асоціація, критерії аналізу даних асоціативного експерименту.

Література

1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003.
3. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2007. – 180 с.
4. Психолінгвістика: Сб. статей // сост. А.М. Шахнарович. – М.: «Прогресс», 1984.
5. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
6. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. – М.: Прогресс, 1976.
7. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.
8. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Якої думки дотримувався Л. Щерба стосовно використання методики експерименту для аналізу мовних явищ?
2. Які позитивні якості визначають експеримент як метод навчання?
3. Які класифікації методів відомі у психолінгвістичній науці?
4. Що таке асоціація? Визначте її види.
5. Опишіть основні етапи історії виникнення асоціативного експерименту.
6. У чому, на вашу думку, полягає суть методу вільних асоціацій? Які діагностичні можливості його використання?
7. Опишіть умови і особливості ланцюжкового асоціативного експерименту.
8. Що таке спрямований асоціативний експеримент? Які його переваги?
9. Визначте критерії аналізу даних асоціативного експерименту.
10. Що розуміється під парадигматичним та синтагматичним асоціативним взаємозв'язком? Думку обґрунтуйте.

11. Охарактеризуйте різновиди логічного зв'язку всередині асоціативних пар.

12. Дайте визначення таким поняттям: метод дослідження, експеримент, експериментальна гіпотеза, вибірка досліджуваних.

13. Доберіть слова для проведення асоціативного експерименту. Самостійно проведіть вільний та ланцюжковий експеримент самі з собою. Підготуйтеся до проведення його в аудиторії.

КРЕДИТ 2
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4
Тема: Філогенез та онтогенез мови
План

1. Філогенез мови.
2. Теорія походження мови:
 - виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків;
 - створення мови силою людського розуму;
 - звуконаслідування – одна з теорій філогенезу мови;
 - трудова теорія виникнення мови;
 - жестова теорія виникнення мови.
3. Онтогенез мовлення.
4. 2. Передумови виникнення потреби у спілкуванні.

Студенти повинні знати: поняття «філогенез мови», «теорія походження мови»; погляди лінгвістів ХІХ ст. на питання філогенезу мови та мовлення, основні їх праці; теорії походження мови: виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків, створення мови силою людського розуму, звуконаслідування, трудова теорія виникнення мови, жестова теорія виникнення мови; проблему генетичної спадковості мовної здатності, учення В. фон Гумбольдта, Ж. Піаже про онтогенез мовлення; основні положення гіпотези стадіальності інтелектуального розвитку дитини; положення концепції нативізму та теорію switches (перемикачів); аспекти діяльнісно-евристичної теорії Л. Виготського, підґрунтя теорії О. Лурії; концепцію онтогенезу мовлення Н. Уфимцевої; теорію егоцентричності мови С. Рубінштейна; критерії визначення потреб спілкування Н. Авдєєвої.

Студенти повинні вміти: аналізувати першоджерела, що стосуються питань походження мови і мовлення; визначати основні положення досліджень вітчизняних та зарубіжних мовознавців та психологів про онтогенез мовлення.

Ключові слова: філогенез мови і мовлення, філогенетичне зародження мови, звук, жест, звуконаслідування, крик, теорії філогенетичного становлення мови і мовлення; онтогенез мовлення, мовна здатність, стадіальність інтелектуального розвитку дитини, нативізм, теорія switches (перемикачів); діяльнісно-евристична теорія; егоцентричне мовлення, потреба спілкування, протознаки, прото-мова, дословесна система комунікації.

Література

1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003.
3. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2007. – 180 с.
4. Психолінгвістика: Сб. статей // сост. А.М. Шахнарович. – М.: «Прогресс», 1984.
5. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-Київ, 2008.

6. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. – М.: Прогресс, 1976.
7. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.
8. Фрумкіна Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Дайте визначення філогенезу мови. У чому полягає трудність у розгляді цієї проблеми?
2. Які побічні дані є основою для висунення гіпотез філогенезу мови?
3. У чому полягає суть теорії виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків? Які її недоліки? Думку обґрунтуйте.
4. Розкажіть про теорії походження мови П. Мопретьюі.
5. У чому суть теорії Е. Кондильяка?
6. Розкажіть про науковий доробок Ж.-Ж. Руссо із питань походження мови. Відзначте сильна та слабкі сторони його дослідження.
7. Розкрийте суть теорії звуконаслідування.
8. У чому полягає трудова теорія походження мови, запропонована Л. Нуаре?
9. Які, на думку В. Вундта, були перші елементи комунікації?
10. Які аргументи свідчать на користь жестової теорії походження мови?
11. Які досліді проведено з мавпами щодо навчання її мовленню. Які їх результати?
12. Чому лікарі радять розвивати моторику пальців у дітей? Як це впливає на їх мовлення?
13. Підготуйте повідомлення на тему: а) мова тварин; б) тварини, що говорять; в) мовлення людей, що спілкуються з тваринами. Дайте визначення поняттю «онтогенез мовлення».
15. Охарактеризуйте внесок Ж. Піаже в теорію мисленнево-мовленневого розвитку дитини.
16. Які етапи проходить дитина у своєму розвитку (Ж. Піаже)?
17. Що таке егоцентричне мовлення? Чому воно характерне для дітей?
18. Охарактеризуйте запропоновану Н. Хомським теорію switches.
19. Визначте основні постулати концепції нативізму, запропонованої Н. Хомським.
20. У чому полягає висунута Н. Хомським гіпотеза «модульності» мозку?
21. Охарактеризуйте діяльнісно-евристичну теорію Л. Виготського.
22. Що таке егоцентричне мовлення дитини за С. Рубінштейном?
23. Які завдання вирішуються психологами під час дослідження дитячого мовлення?
24. У чому полягали основні заперечення Н. Хомського?
25. Визначте три етапи розвитку дитячого мовлення за О. Леонтьєвим.

26. Наведіть власні приклади мовленнєвого розвитку дітей-мауглі (підготувати повідомлення). Опишіть умови, за яких герой Р. Кіплінга Мауглі міг би стати повноцінною людиною.
27. Визначте критерії (за Н. Авдєєвою), що є передумовами виникнення потреби у спілкуванні.
28. Які потреби спілкування визначають Л. Виготський, Л. Божович, М. Лисіна.
29. Визначте поняття «прото-мова» та «протознаки».
30. З якою метою розроблено питальники: KID та CDI? Які їх недоліки?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Особливості дитячого мовлення

План

1. Особливості дитячого мовлення.
2. Ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини.
3. «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.

Студенти повинні знати: особливості дитячого мовлення, періоди розвитку мовленнєвої здатності дитини, основні заперечення Н. Хомського щодо біхевіористської теорії, періоди розвитку мовленнєвої здатності дитини, особливості дитячого мовлення, ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини, проблеми дітей з обмеженими можливостями.

Студенти повинні вміти: визначати та аналізувати особливості дитячого мовлення, характеризувати наукові концепції мовленнєвої здатності дитини; добирати мовний матеріал для розвитку мовлення дитини.

Ключові слова: дитяче мовлення, сензитивний період, етапи розвитку дитячого мовлення (до мовленнєвий: а) гуління, гукання й б) лепет; догматичний; етап засвоєння граматики; ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини.

Література

1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003.
3. Психолінгвістика: Сб. статей // сост. А.М. Шахнарович. – М.: «Прогресс», 1984.
4. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
5. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. – М.: Прогресс, 1976.
6. Фрумкіна Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.
7. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М., 2007.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Визначте завдання, що вирішують психологи і лінгвісти у ході дослідження дитячого мовлення.
2. Охарактеризуйте сензитивний період розвитку мовленнєвої здатності дитини.
3. Дайте характеристику основних ідей концепції Н. Хомського.
4. У чому полягали основні заперечення Н. Хомського щодо біхевіористської теорії.
5. Які показники вказують на вроджену закономірність розвитку мовлення.
6. Визначте етапи розвитку дитячого мовлення до 3-х років, запропоновані О. Леонтьєвим.
7. Охарактеризуйте відмінності між ситуативним та контекстним мовленням. Для якого віку характерні ці типи мовлення? Думку обґрунтуйте.

8. Які основні ігрові «породження» у мовлення дитини визначаються психолінгвістами?
9. Яке місце у мовленнєвому розвитку дитини займають процеси римотворення. Доберіть приклади віршів українською та російською мовами, які б ви запропонували дітям 4-6 років (законспектувати).
10. Придумати речення із перевернутою семантикою.
11. Охарактеризуйте особливості дитячого мовлення.
12. За якими напрямками розвивається дитяче мовлення?
13. Як відбувається процес засвоєння мовлення «проблемними» дітьми?
14. У чому полягає суть альтернативної комунікації.
15. Підготуйте повідомлення на тему: «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.

Кредит 3

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті

План

1. Сприйняття мовлення.
2. Розуміння мовлення як мисленнєво-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення.
3. Породження мовлення.

Студенти повинні знати: моделі сприйняття мовлення, теорії сприйняття мовлення, специфіку фоносемантики як окремого психолінгвістичного напрямлення, етапи змістового сприйняття мовлення, роль граматики у сприйняття мовлення, особливості динаміки розуміння мовлення, класифікації розуміння на види, інформативну здатність вербальних і невербальних засобів розуміння, породження мовлення як процес вербалізації думки, основні концепції та теорії породження мовлення.

Студенти повинні вміти: визначати категорії сприйняття, розуміння та породження мовлення, аналізувати їх; встановлювати послідовність етапів процесу породження мовлення.

Ключові слова: сприйняття, розуміння, породження, моделі сприйняття мовлення, теорії сприйняття мовлення, змістове сприйняття мовлення, динаміка розуміння мовлення, інформативна здатність, вербальні та невербальні засоби розуміння, процес вербалізації думки.

Література

1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003.
3. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2007. – 180 с.
4. Психолінгвістика: Сб. статей // сост. А.М. Шахнарович. – М.: «Прогресс», 1984.
5. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
6. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. – М.: Прогресс, 1976.
7. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.
8. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Підготуйте самостійно відповідь на питання: Мовленнєвий акт, його типи та структура.
2. У чому полягає трудність дослідження сприйняття мовлення?
3. Обґрунтуйте основні положення моделі сприйняття мовлення І. Зимньої.

4. Як ідентифікуються звуки мовлення? Які фактори утруднюють фонетичну ідентифікацію мовленнєвих сигналів, що сприймаються?

5. У чому полягає сутність сенсорної та моторної теорій сприйняття мовлення?

6. У чому полягає робота фоносемантики як окремого психолінгвістичного напрямку?

7. Дайте визначення змістовому сприйняттю мовлення. Назвіть його етапи.

8. Обґрунтуйте погляди Л. Цветкової щодо рівнів структурної організації сприйняття.

9. Охарактеризуйте акустичну та моторну теорії механізму впізнання мовленнєвих сигналів.

10. Поясніть позитивні сторони теорій «аналіз через синтез» та інтерактивна модель сприйняття.

11. Дайте визначення поняттю «розуміння мовлення».

12. Охарактеризуйте рівні розуміння за А. Брудним та Л. Цветковою.

13. Проаналізуйте рух думки у процесі розуміння тексту за Л. Виготським.

14. Які мисленнєві дії для досягнення розуміння тексту виділено В. Знаковим.

15. Дайте визначення процесу породження мовлення.

16. У чому полягає особлива прикладна значущість моделювання процесу вербалізації думки?

17. У чому суть породження мовлення як процесу адаптаційного? Що розуміється під інтерактивністю породження мовлення?

18. Проаналізуйте моделі породження мовлення, запропоновані:

- Б. Скіннером, Ч. Осгудом;

- Ч. Осгудом;

- Н. Хомським;

- Л. Виготським.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема: Поняття тексту в психолінгвістиці. Інтерпретація тексту

План

1. Поняття тексту в психолінгвістиці та лінгвістиці.
2. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість).
3. Параметри і категорії тексту.
4. Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.
5. Концепції процесів сприйняття та розуміння мовлення.
6. Загальна психолінгвістична модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання.

Студенти повинні знати: поняття тексту в психолінгвістиці та лінгвістиці; категорії і тексту (цілісність, зв'язність, членованість); параметри і категорії тексту; поняття «інтерпретація тексту»; концепції процесів сприйняття та розуміння мовлення; загальну психолінгвістичну модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання.

Студенти повинні вміти: аналізувати тексти; пояснювати тексти різних стилів та жанрів; охарактеризувати концепції процесів сприйняття та розуміння мовлення; загальну психолінгвістичну модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання

Ключові слова: текст; цілісність, зв'язність, членованість тексту; параметри і категорії тексту; «вербальність» тексту; логоцентричний і ризоморфний текст; графічно-знакова структура тексту; фрагмент тексту; рівні розуміння мовлення; інтерпретація тексту; сприйняття та розуміння мовлення; психолінгвістичну модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання.

Література

1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003.
3. Психолінгвістика: Сб. статей // сост. А.М. Шахнарович. – М.: «Прогресс», 1984.
4. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
5. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. – М.: Прогресс, 1976.
6. Фрумкіна Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.
7. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М., 2007.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Чому в сучасному мовознавстві та психолінгвістиці сьогодні спостерігається інтерес до вивчення мови на рівні текст?
2. Як розглядають поняття «текст» науковці у психолінгвістиці (В. Белянін, Т. Ушакова)?

3. Розкрийте суть поняття «текст» у мовознавстві (З. Тураєва, І. Гальперін, І. Кочан, Л. Лосєної, Н. Кутіної, М. Мейєнєвої та ін.).
4. Що вчені розуміють під поняттям «вербальність тексту»?
5. Як, на вашу думку, що таке «істинне володіння мовою»? (Використайте дослідження Ю.Лотмана, Л. Мурзіної).
6. Охарактеризуйте зв'язність як одну із найважливіших категорій тексту.
7. Що таке цілісність та членованість тексту?
8. Який із критеріїв тексту передбачає їхню формальну й змістову закритість.
9. Дайте визначення логоцентричного і ризоморфного тексту.
10. Випишіть тлумачення таких термінів: **а)** рубрика, основний текстовий блок (корпус тексту), автор тексту, абзац, виноска, рядок, графічне слово, графічне речення, літера та пунктуаційний знак; **б)** перелік, цитата, посилання, дата, число, скорочення, знаки, власні назви, умовні позначення.
11. Доведіть чи спростуйте твердження, що тексту поза написанням і читанням не існує.
12. Що таке графічно-знакова структура тексту? Визначте її види.
13. Охарактеризуйте параметри тексту.
14. Що таке інтерпретація тексту? Чому цей напрямок дослідження тексту привертає увагу мовознавців?
15. Випишіть із художньої літератури зразки тексту та нетексту.
16. Що таке властивості тексту та властивості сприйняття.
17. Що ми називаємо фрагментом тексту?
18. З якою метою використовуються фактичні дані у текстах?
19. Як на вашу думку, чи немає частки інтерпретації та перекручування в самому прочитанні, коли на авторський текст накладається індивідуальний досвід, сама структура особистості читача?
20. Дайте визначення поняттям «сприйняття» та «розуміння» мовлення.
21. Які рівні розуміння мовлення визначаються науковцями?
22. Визначте параметри, за якими класифікуються існуючі теорії (моделі) сприйняття мовлення.
23. Охарактеризуйте моделі сприйняття мовлення (Л. Чистович, М. Халле та К. Стівенсон, Е. Леннеберг, Л. Зіндер та А. Штерн, А. Леонтєв).
24. Які взаємодіючі рівні процесу сприйняття визначає Л. Цветкова?
25. Доберіть тексти різних жанрів, поясніть ваше розуміння цих текстів: заголовок, основна частина та висновок.
26. На власний вибір доберіть переклади творів українських та зарубіжних письменників. Чи відрізняються ці переклади? Чи змінює, на вашу думку, це змістове наповнення тексту твору?

Контрольні завдання до практичних занять

1 вариант

1. Термин «психолингвистика» в статье «Язык и психолингвистика» впервые употребил ...
2. Лингвистику и психолингвистику объединяет общий предмет – ... деятельность.
3. Этнопсихолингвистика – это ... психолингвистики.
4. Язык как энергию рассматривал ...
5. Стохастическая модель речевой деятельности была предложена в 1963 г. Дж. Миллером и ...
6. Какая теория происхождения языка заключается в том, что первобытные люди инстинктивные животные вопли превратили в «естественные звуки», выражающие эмоциональное состояние?
7. Какая теория происхождения языка считается наиболее убедительной среди остальных гипотез о происхождении языка?
8. Теория ... наиболее полно оформилась в трудах Л. Нуаре и К. Бюхера.
9. Теория ... рассматривает язык как сознательное изобретение и творение людей, утверждаемое договором между ними.
10. Теория ... заключается в том, что по мере эволюции человека интеллектуальные способности людей непрерывно росли и позволили людям начать общаться друг с другом.

2 вариант

1. Особенностью психолингвистики первого поколения является реактивный характер, ..., индивидуализм.
2. Патопсихолингвистика – это один из ... аспектов психолингвистики.
3. Речь имеет ...функциональный характер.
4. Речь занимает ... место в процессе психологического развития.
5. Слушание – это один из видов ... деятельности.
6. Теория ... наиболее полно оформилась в трудах Л. Нуаре и К. Бюхера.
7. Какая теория происхождения языка заключается в том, что первобытные люди инстинктивные животные вопли превратили в «естественные звуки», выражающие эмоциональное состояние?
8. Теория ... заключается в том, что по мере эволюции человека интеллектуальные способности людей непрерывно росли и позволили людям начать общаться друг с другом.
9. Какая теория происхождения языка считается наиболее убедительной среди остальных гипотез о происхождении языка?
10. Теория ... рассматривает язык как сознательное изобретение и творение людей, утверждаемое договором между ними.

Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети

Предмет психолінгвістики, причини виникнення, галузева приналежність.
Історія зародження та розвитку психолінгвістики.
Історія зародження та розвитку психолінгвістики.
Прикладні аспекти психолінгвістики.
Експериментальна психолінгвістика.
Основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики.
Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.
Мовна здібність: структура, зміст.
Мовленнєва діяльність, її структура та механізми.
Моделі мовленнєвої діяльності.
Філогенез мови.
Теорія виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків.
Створення мови силою людського розуму.
Онтогенез мовлення.
Передумови виникнення потреби у спілкуванні.
Особливості дитячого мовлення.
Ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини.
«Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.
Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті.
Проблеми двомовності та культура.
Розвиток «двомовної дитини».
Ранній розвиток нерідної мови як проблема навчання операцій зі знаками.
Поняття тексту у лінгвістиці та психолінгвістиці.
Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість).
Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.
Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті.
Сприйняття мовлення.
Розуміння мовлення як мисленнєво-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення.
Породження мовленнєвого висловлювання.
Психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення.
Мислення і мова.
Теорія ментальної мови у вітчизняній та світовій науці.
Проблеми внутрішнього мовлення. Дуальна організація роботи головного мозку.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII

Дисципліна: **Методика викладання російської мови**

Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*

(Мова і література (російська))

Білет № 1

1. Предмет психолінгвістики, причини виникнення, галузева приналежність.
2. «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII

Дисципліна: **Методика викладання російської мови**

Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*

(Мова і література (російська))

Білет № 2

1. Історія зародження та розвитку психолінгвістики.
2. Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII

Дисципліна: **Методика викладання російської мови**

Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*

(Мова і література (російська))

Білет № 3

1. Прикладні аспекти психолінгвістики.
2. Проблеми двомовності та культура

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII

Дисципліна: **Методика викладання російської мови**

Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*

(Мова і література (російська))

Білет № 4

1. Експериментальна психолінгвістика.
2. Розвиток «двомовної дитини».

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 5

1. Основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики.
2. Поняття тексту у лінгвістиці та психолінгвістиці.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 6

1. Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.
2. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість).

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 7

1. Мовна здібність: структура, зміст.
2. Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 8

1. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми.
2. Сприйняття мовлення.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 9

1. Моделі мовленнєвої діяльності.
2. Породження мовленнєвого висловлювання.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 10

1. Філогенез мови.
2. Психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 11

- 1 Теорія виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків.
3. Мислення і мова.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 12

1. Створення мови силою людського розуму.
2. Теорія ментальної мови у вітчизняній та світовій науці.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 13

1. Онтогенез мовлення.
2. Проблеми внутрішнього мовлення. Дуальна організація роботи головного мозку.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 14

1. Передумови виникнення потреби у спілкуванні.
2. Розуміння мовлення як мисленнево-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики
Семестр VII
Дисципліна: **Методика викладання російської мови**
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія*
(Мова і література (російська))
Білет № 15

1. Особливості дитячого мовлення.
- 2 Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28.08.2017 р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Н.В. Коч
Г.Ю. Садова

Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів

№ п/п	Вид роботи	К-кість год.
Кредит 1		
1.	<p><i>Концепція зв'язку мовлення й думки, духу народу; мови як витвору народної мовної свідомості, психологічної мовленнєвої організації індивіда у працях О. Потебні.</i></p> <p>Конспект статті: Болотов В.И. А.А. Потебня и когнитивная лингвистика / Вопросы языкознания. – 2008. – № 2. – С. 82-97.</p>	2
2.	<p><i>Повідомлення на тему:</i></p> <p><i>1. Психолінгвістика у колі суміжних наук.</i></p> <p><i>2. Прикладні аспекти психолінгвістики (патопсихолінгвістика, судова та криміналістична психолінгвістика, техніка нейролінгвістичного програмування, психолінгвістика в інженерній психології)</i></p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2004. – 232 с.;</p> <p>2. Горелов И.Н., Седых К.Ф. Основы психолінгвістики. – М.: Лабиринт, 2004. – 316 с.;</p> <p>3. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.).</p>	2
3.	<p><i>Лінгвістичний напрямок у психолінгвістиці.</i></p> <p>Конспект. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К, 2006.</p>	2
4.	<p><i>Підготуйте повідомлення на тему:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Значення доробку Бодуена де Куртена у становлення психолінгвістики.</i> - <i>Біологічна концепція мови А. Шлейхера.</i> - <i>Х. Штейнталь – основоположник психологічного напрямку в мовознавстві.</i> - <i>Внесок Л. Блумфілда у розвиток біхеовіризму.</i> - <i>Новаторська концепція розвитку думки О. Потебні.</i> - <i>Нейропсихолінгвістика як дослідження психофізіологічних механізмів породження й розпізнавання мовлення.</i> - <i>Актуальні питання патопсихолінгвістики.</i> - <i>Перспективи розвитку лінгвістичної гендерології та її вплив на психолінгвістику.</i> 	4

	<p>- <i>Моделюванням вербальної поведінки у системах штучного інтелекту.</i></p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008.</p> <p>2. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.</p> <p>3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К, 2006.</p>	
5.	<p><i>Мова як багатоаспектний феномен. Мова як діяльність. Поняття діяльності, види діяльності. Терміни «мова», «мовлення», «мовленнєва діяльність».</i></p> <p>Конспект статті: Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства / Мовознавство. – 1997. – № 2-3. – С. 3-11.</p>	2
6.	<p><i>Повідомлення на тему: «Мова як енергія в роботах В. фон Гумбольдта»</i></p> <p>Рекомендована література:</p> <p>Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008.</p>	2
7.	<p><i>Експлікація психіки й мовленнєва поведінка особистості (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн).</i> Аналіз робіт (на вибір студента):</p> <p>23. Выготский Л. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 1996. – 416 с.</p> <p>24. Леонт'єв А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.</p>	4
8.	<p><i>Поняття експерименту в наукових студіях.</i></p> <p>Конспект розділу за книгою: Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К, 2006.</p> <p>Законспектувати статтю Л. Щерби «Про троякий аспект мовних явищ та про експеримент у мовознавстві».</p>	2
Кредит 2		
9.	<p><i>Законспектуйте: Теорія трудових викриків.</i></p> <p>Рекомендована література:</p> <p>Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.</p>	6
10.	<p><i>Повідомлення на тему: Концепція онтогенезу мовлення радянської психолінгвістики (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн).</i> Конспект розділу за книгою: Селіванова О. Сучасна лінгвістика:</p>	4

	термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К, 2006.	
11.	<i>Повідомлення на тему: Внутрішнє мовлення як особливий різновид мовленнєвої діяльності.</i> Рекомендована література: 1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – 2-е изд. – М.: Флінта: Московский психолого-социальный институт, 2004. – 232 с. 2. Горелов И.Н., Седых К.Ф. Основы психолінгвістики. – М.: Лабиринт, 2004. – 316 с.; 3. Маркова А.К. Психология усвоения языка как средства общения. – М.: Педагогика, 1974. – 240 с.).	4
12.	Складання тестів за темами «Психолінгвістика як наука» (5 тестових питань), «Мовленнєві явища у контексті психолінгвістичного аналізу» (5 тестових питань), «Філогенез мови» (5 тестових питань), «Проблеми двомовності» (5 тестових питань)	6
Кредит 3		
13.	<i>Повідомлення на тему: Білінгвізм. Види білінгвізму.</i> Рекомендована література: 1. Герд А.С. Введение в этнолінгвістику: Курс лекцій и хрестоматия. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. – 488 с.; 2. Потапенко О.І., Кожуховська Л.П., Товкайло Т.І., Чубань Т.В. Лінгводидактика (курс лекцій): Навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Міленіум, 2005. – 402 с.; 3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К, 2006.	2
14.	<i>Повідомлення на тему: Проблеми розвитку у «двомовної дитини». Що таке дитячий білінгвізм і які його позитивні сторони?</i> Рекомендована література: 1. Настин И.Ф. Психолінгвістика. – М., 2007. 2. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Гревцова, 2010. – 240 с.	2
15.	<i>Розвиток дітей у білінгвальної сім'ї (за допомогою інтернет-видань).</i>	4
16.	<i>Мовленнєвий акт, його типи та структура.</i> Конспект. Рекомендована література: Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М., 2003. – 287 с.	4
17.	<i>Жести, міміка, умовні знаки, пантоміміка, ідеальна ситуація спілкування – органічна складова</i>	4

	<p><i>частини тексту як проєкції фрагмента дійсності.</i> Конспект. Рекомендована література: 1. Климова К.Я. Основи культури і техніки мовлення: Навч. посібник. – К.: Ліра – К, 2007. – 240 с.; 2. Лабунская В.А. Невербальное поведение. – Ростов-на-Дону, 1986. – 135 с.; 3. Рюкле Х. Ваше тайное оружие в общении: мимика, жест, движение. – М.: Инфра, 1996. – 227 с.).</p>	
18.	<p><i>Повідомлення на тему: «Властивості тексту і сприйняття».</i> Рекомендована література: Гальперин И.Р. Информативность единиц языка. – Москва: Высшая школа, 1974. – 175 с.</p>	4
19.	<p><i>Добір текстів для аналізу (різних стилів мовлення).</i> Складання тестів за темою «Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті» (10 тестових питань)</p>	8
20.	<p><i>Повідомлення на тему: «Мислення» у психологічній науці. Види мислення. Мислення і вікові особливості особистості».</i> Рекомендована література: 1. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К.: Рад. школа, 1976. – 269 с.; 2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднічук. – К.: Каравела, 2007. – 400 с.; 3. Дубравська Д.М. Основи психології: Навчальний посібник. – Львів: Світ, 2001. – 280 с.</p>	2
Всього:		60